

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

СТАСЮК ТЕТЯНА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 81.161.2'373.611 + 81.161.2138

**ТЕРМІНОСФЕРА НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ:
ЛІНГВОСОЦІОКОГНІТИВНІ ЧИННИКИ
ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Київ – 2020

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано у відділі граматики та наукової термінології Інституту української мови Національної академії наук України.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Навальна Марина Іванівна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», професор кафедри документознавства та методики навчання;

доктор філологічних наук, професор
Кочан Ірина Миколаївна,
Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри українського прикладного мовознавства;

доктор філологічних наук, професор
Маленко Олена Олегівна,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, завідувач кафедри українознавства і лінгводидактики.

Захист відбудеться 22 грудня 2020 року о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.173.01 Інституту української мови Національної академії наук України (01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України, Інституту української мови НАН України (01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4) та на офіційному сайті Інституту української мови НАН України (<http://www1.nas.gov.ua/INSTITUTES/IUM/pages/default.aspx>).

Автореферат розіслано « » листопада 2020 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філологічних наук

В. М. Фурса

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження зумовлена потребою визначення статусу соціокогнітивного термінознавства в системі сучасного лінгвістичного знання. За останні двадцять років відбулися істотні зміни у світовому термінознавстві як науковій дисципліні й у визначенні його місця у складі наук: 1) змінюється проблематика: воно тісніше взаємопов'язане з галузевими дисциплінами, оскільки аналізує їх дискурс; 2) термінознавство стає комплексом наук (теоретичне, прикладне, порівняльне, типологічне, історичне, семасіологічне, ономасіологічне, функційне); 3) воно використовує досягнення і методи різних галузей мовознавства – когнітивної лінгвістики, зокрема когнітивної семантики, психолінгвістики, соціологічної лінгвістики, практичної лінгвістики, експериментальної лінгвістики, дискурсивної лінгвістики, комп'ютерної лінгвістики, теорії фахових мов (LSP) і теорії комунікації.

Нині практичне термінознавство в Україні переважає над теоретичним. Дослідники частіше вдаються до опису галузевих терміносистем та укладання фахових термінологічних словників, ніж до аналізу тенденцій розвитку термінознавства, формулювання постулатів науки про термін, хоча різні галузі інших наук переглядають свої концепції паралельно з розвитком теоретичної думки. Критичний аналіз термінологічної проблематики в Україні засвідчує різнопланові тенденції в розгортанні досліджень. Зокрема, протягом 2000–2019 рр. побачили світ монографії А. С. Д'якова, Т. Р. Кияка, З. Б. Куделько “Основи термінотворення. Семантичні та соціолінгвістичні аспекти”, І. М. Кочан “Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові”, Л. В. Туровської “Військові звання та посади в Україні: історико-генетичний аспект вивчення української військової термінології”, З. Й. Куньч “Українська риторична термінологія: Історія і сучасність”, П. В. Матвієнка, І. В. Розпутенка “Українська інтерпретація фінансово-банківських англійських термінів”, А. М. Ляшук “Семантична структура лексики на позначення понять права української та англійської мов”, Н. О. Яценко “Формування назв військового одягу в українській мові”, Г. І. Солоїденко “Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку”, Я. П. Яремка “Нариси з історії української військової термінології”, “Сучасна політична термінологія: на перетині когніції та комунікації”, С. М. Дорошенко “Українська термінологія нафтогазової промисловості: становлення і розвиток”, М. О. Вакуленка “Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз”, Л. М. Томіленко “Термінологічна лексика в сучасній лексикографії української літературної мови”, З. Й. Куньч, Г. В. Наконечної, О. Р. Микитюк, С. З. Булик-Верхоли, Ю. В. Теглівець “Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм” та ін. Л. В. Туровська в статті “Галузеве термінознавство в Україні на початку ХХІ століття” узагальнила теоретичні здобутки українських термінологів про розвиток окремих галузевих терміносистем у контексті системно-структурної дослідницької парадигми. Наукові праці Л. О. Симоненко присвячені питанням розвитку української термінографії, тенденціям вивчення галузевих термінологій та загальним проблемам термінознавства: “Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку”, “Основні аспекти розбудови української наукової термінології другої половини ХХ – поч. ХХІ ст.”, “Основні напрямки розвитку

сучасної української термінографії”, “Українське термінознавство: від витоків до сьогодення”. І. М. Кочан у розвідці “Українське термінознавство сьогодні” констатувала, що протягом 2000–2016 рр. захищено близько 200 кандидатських дисертацій термінологічного спрямування за різними профілями. Фундаментальних праць із теорії терміна, які постулюють глибоку інтерпретацію цієї одиниці в парадигмі соціокогнітивного лінгвістичного знання, в Україні поки що немає.

Перехід до соціокогнітивного термінознавства обґрунтований узагальненням найновіших досягнень світової лінгвістики й термінознавства, представлених у дисертаціях: *німецьких науковців* В. Мартіна (W. Martin), А. Верхагена (A. Verhagen), *британських дослідників* П. Свонпола (P. Swanpoll), Дж.-К. Сейджера (J. C. Sager), І. Шліфа (E. Schleef), *австрійських лінгвістів* Дж. Майкінга (J. Myking), П. Вайсенгофера (P. Weissenhofer), *канадських учених* І. Меєр (I. Meyer), М.-К. ле Хомм (M. C. L’Homme), Дж. Морая (J. Maurais), *африканського дослідника* Ю.-А. Махмуда (U. A. Mahmud), *арабського лінгвіста* Б.-Д. Сміта (B. D. Smith), *ірландського термінолога* У. Бресна (Úna Bhreathnach), *дослідників наукової групи бельгійського термінолога* Р. Теммерман (R. Temmerman) – К. Керреманса (K. Kerremans), П. де Баєра (P. De Baer), Дж. Жао (G. Zhao), Р. Верліндена (R. Verlinden), І. Десмейтер (I. Desmeytere), П. Вілла (P. Wille), *дослідників наукової групи іспанського термінолога* П. Фабєр Бенітез (Pamela Faber Benítez) – М.-Т. Кабре Кастеллві (Maria Teresa Cabré Castellví), А. Реймерінк (Arianne Reimerink), К.-М. Лінареса (Carlos Márquez Linares), Х.-С. Руїза (José Senso Ruiz), Х.-А. Прієто Веласко (Juan Antonio Prieto Velasco), М.-Р. Кастро Прієти (María Rosa Castro Prieto), М.-В. Експозіто (Miguel Vega Expósito), К. Джименез (Catalina Jiménez), К. Сібел (Claudia Seibel), Дж. Фелю (J. Feliu) та ін. До того ж, проаналізовано найновіші здобутки *українських термінознавців* (А. С. Д’якова, І. М. Кочан, З. Б. Куделько, Л. О. Симоненко, В. Л. Іващенко, Л. В. Туровської, З. Й. Куньч, Г. В. Наконечної, О. Р. Микитюк, Ю. В. Теглівець, С. З. Булик-Верхоли, О. О. Селіванової, Т. Р. Кияка, А. Д. Олійника, О. О. Олійника, Л. Г. Боярової, О. А. Брони, Р. А. Гринюкової, Т. І. Гуменюк, М. С. Зарицької, В. Г. Згурської, С. В. Постриган, О. І. Южакової, В. Я. Юкала та ін.) та *російських термінознавців* (В. М. Лейчика, Б. М. Головіна, С. В. Гриньова, І. С. Квітко, Ф. М. Березіна, Д. В. Щерби, С. Д. Шелова, Л. М. Алексеєвої, М. М. Володіної, О. Й. Голованової, Л. В. Івіної, І. П. Массаліної, С. Л. Мишланової, В. Ф. Новодранової, І. П. Івановської та ін.).

Актуальність теми дисертації зумовлена потребою розроблення в українському термінознавстві нового фундаментального напрямку – соціокогнітивного термінознавства, випрацювання його методології та метамови, експериментального забезпечення. Актуальним є також моделювання терміносфери новітніх технологій, що об’єднує термінології, які нині досить активно розвиваються. Для термінознавства важливо з’ясувати соціокогнітивні чинники формування і розвитку терміносфери – інтралінгвальні (діахронійної і синхронійної концептуалізації та первинної і вторинної категоризації) та екстралінгвальні (мовно-професійних контактів, розвитку нових сфер діяльності), адже такі студії сприяють глибшому проникненню в сутність ментальних процесів термінування явищ дійсності й дають високі практичні результати – сучасні, потрібні споживачам термінографічні продукти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація відповідає науковій програмі “Українська мова на початку ХХІ століття: комплексні дослідження”, зокрема її підрозділу “Українська термінологія початку ХХІ ст.”, загальній науковій темі відділу наукової термінології Інституту української мови НАН України “Динаміка поповнення терміносистем української мови на початку ХХІ ст.” (державний реєстраційний номер 0107U000993), науковій темі кафедри філології Дніпровського державного аграрно-економічного університету “Мовно-професійна підготовка фахівців: лінгвальний, соціальний, когнітивний, комунікативний, культурний аспекти” (державний реєстраційний номер 0116U005132).

Тему дисертації затверджено на засіданні Наукової ради “Українська мова” Інституту української мови НАН України (протокол № 60 від 15 травня 2012 р.).

Мета роботи – випрацювати концепцію соціокогнітивного термінознавства та змоделювати розвиток терміносфери новітніх технологій під впливом лінгвосоціокогнітивних чинників методами нового напрямку.

Поставлена мета зумовила розв'язання таких **завдань**:

- 1) обґрунтувати теоретико-методологічні засади соціокогнітивного термінознавства;
- 2) створити метамову опису нового напрямку, укласти глосарій метатермінів соціокогнітивного термінознавства;
- 3) змоделювати діахронійне формування терміноконцепту “новітні технології” з концепту “технологія”, створити мінімальну універсальну дефініцію прототерміна;
- 4) схарактеризувати механізми синхронійного формування терміноконцепту “новітні технології” в лексикографічних джерелах і нормативних документах, створити мінімальну універсальну дефініцію терміна;
- 5) з'ясувати зміст терміносфери новітніх технологій як результату концептуалізації наукового / професійного дискурсу (у підручниках, посібниках, довідниках);
- 6) дослідити тенденції формування терміноконцепту “новітні технології” у науковому / професійному інтернет-дискурсі (у статтях);
- 7) визначити особливості формування терміноконцепту “новітні технології” у свідомості науковців / фахівців (за допомогою психолінгвістичних експериментів);
- 8) обґрунтувати процеси категоризації як основу мовної репрезентації знань;
- 9) змоделювати процеси первинної (універсальної) лексико-семантичної категоризації в терміносфері новітніх технологій;
- 10) розробити моделі вторинної (наукової / професійної) лексико-семантичної категоризації в досліджуваній терміносфері;
- 11) простежити тенденції запозичень, імпортування терміноконцептів до української концептосфери;
- 12) узагальнити процеси термінологізації в терміносфері новітніх технологій, семантичної спеціалізації концептів, термінопородження й концептотворення під впливом екстралінгвальних чинників.

Об'єктом дослідження є терміносфера новітніх технологій у сучасному науковому й професійному дискурсах.

Предмет дослідження – терміносфера новітніх технологій у технічній, природничій, інформаційно-телекомунікаційній і соціогуманітарній наукових і професійних концептосферах та лінгвосоціокогнітивні чинники її розвитку.

Джерельною базою для дослідження послуговували: 1) праці в галузі новітніх технологій початку XXI ст., зокрема монографії, підручники, навчальні посібники, наукові статті, плани, звіти, індекси, довідники, покажчики, інструкції; 2) термінологічні корпуси фахових словників, сучасних українськомовних лексикографічних праць, у яких подано українські відповідники до іншомовних термінів, що функціонують у межах українського технологічного простору, однак вони не зафіксовані в жодному з українськомовних словників; 3) емпіричні дані проведених спостережень, опитувань (анкетувань) у межах психолінгвістичних експериментів (перцептивного / рецептивного, вільного / спрямованого асоціативного). Опитано 450 респондентів віком від 17 до 65 років та отримано й оброблено 6750 реакцій.

Методи дослідження, відібрані для отримання достовірних результатів і висновків, зумовлені специфікою об'єкта дослідження та завданнями роботи: 1) *аналітико-описовий та історико-описовий* – для вивчення здобутків західної лінгвістики; 2) *метод зіставлення та порівняння основних положень* – для вивчення ракурсів дослідження терміна у традиційному та соціокогнітивному термінознавстві; 3) *метод критичного вибирання метамовного матеріалу, метод системного аналізу* – для створення метамовного апарату соціокогнітивного термінознавства; 4) *прийоми й методики концептуального аналізу*, апробовані мовознавцями В. І. Карасиком, Ю. С. Степановим, Й. А. Стерніним, З. Д. Поповою, В. А. Масловою, О. Й. Головановою, В. Л. Іващенко, О. О. Селівановою та ін., – для опрацювання наукових / професійних текстів із метою осмислення фрагментів наукової / професійної когніції та експлікації шляхів їх вербалізації; 5) *метод стратифікаційно-топологічного аналізу концепту / концептосфери* Г. Л. Мерфі (G. L. Murphy) – для концептуального моделювання терміносфери новітніх технологій за ключовими концептами; 6) *методи етимологічного аналізу, лінгвокогнітивних спостережень* – для дослідження терміносфери / концептосфери; 7) *методи дефініційного аналізу, контекстного дослідження (суцільного дискурсивного вибирання), прийоми компонентного аналізу, логіко-раціонального аналізу* фрагментів дискурсу та *психолінгвістичні експерименти* (рецептивний / перцептивний, вільний / спрямований асоціативний) – для студіювання змістової структури концепту “новітні технології”; 8) *методи категорійного й семантичного аналізу* – для дослідження категоризації знань у науковому / професійному світі.

Наукова новизна одержаних результатів. Уперше в українському мовознавстві *випрацьовано* концепцію соціокогнітивного термінознавства, *проаналізовано* соціокогнітивну природу терміна, *обґрунтовано* нову його дефініцію, *створено* метаописовий апарат соціокогнітивного термінознавства, для якого сформульовано або конкретизовано поняття та витлумачено їхній зміст, *запропоновано* методологію концептуального й категорійного моделювання терміносфери новітніх технологій із залученням методів корпусного аналізу, *простежено* вплив лінгвосоціокогнітивних чинників на формування і розвиток цієї терміносфери.

Теоретичне значення виконаної роботи полягає в тому, що її наукові засади закладають підґрунтя соціокогнітивного вивчення термінопростору українського наукового / професійного дискурсу. Випрацьована концепція є внеском у подальший розвиток теорії когнітивних і соціологічних досліджень та в розроблення новітніх парадигм термінологічних студій. Системний аналіз і концептуальне моделювання

терміносфери новітніх технологій посприяли з'ясуванню особливостей концептуалізації та категоризації фахового світу як механізмів відображення дійсності. Висновки виконаного дослідження можуть бути використані в подальших наукових студіях із порівняльно-типологічного мовознавства, лексикології, лінгвоконцептології та когнітивної семантики української мови.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання їх для написання теоретичних праць із соціокогнітивного термінознавства, лінгвістичної концептології та когнітології в контексті новітніх мовознавчих парадигм; створення термінологічних стандартів, нормативної документації різних галузей, ініціювання нової системи термінологічного менеджменту; читання лекцій для студентів і аспірантів із лексикології, сучасного термінознавства, розроблення й викладання у вищих навчальних закладах спецкурсів “Прикладне термінознавство”, “Соціокогнітивне термінознавство”, “Науковий аналіз тексту”, “Науковий переклад”, “Фаховий переклад” та ін. Зібраний і опрацьований емпіричний матеріал може бути покладений в основу словника термінів соціокогнітивного термінознавства з відповідними когнітивними коментарями, тлумачних словників термінології новітніх технологій тощо.

Особистий внесок здобувача. За характером виконання дисертаційна робота є одноосібним дослідженням. Усі теоретичні та практичні результати отримані автором самостійно, а їхню достовірність підтверджує власноруч зібраний фактичний матеріал. Положення дисертації проілюстровані у змістових частинах розділів таблицями й рисунками та текстовими прикладами. Публікації з теми дослідження підготовлені й надруковані без співавторства. Матеріали кандидатської дисертації “Відонімні утворення: структурно-семантичні і функціонально-стилістичні аспекти у мові сучасної публіцистики” (2005 р.) у докторській дисертації не використані.

Апробація результатів дослідження. Концепцію та результати дослідження обговорено на засіданнях ученої ради Інституту економіки Дніпровського державного аграрно-економічного університету (Дніпро, протокол № 1 від 24 вересня 2019 р.) і вченої ради Дніпровського державного аграрно-економічного університету (Дніпро, протокол № 1 від 26 вересня 2019 р.), а також на засіданні відділу граматики та наукової термінології Інституту української мови Національної академії наук України (Київ, протокол № 1 від 21 січня 2020 р.).

Основні положення дисертації викладено в доповідях на міжнародних наукових конференціях: “Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи” (Дніпропетровськ – Дніпро, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019), “Актуальные проблемы обучения иностранных студентов” (Дніпропетровськ, 2007), “Стратегические вопросы мировой науки” (Дніпропетровськ, 2007), “Умение и нововведения” (Софія, 2007), “Perspektywiczne opracowania nauki i techniki” (Przemyśl, 2007), “Vědecký Průmysl evropského kontinentu” (Praha, 2007), “Будущето проблемите на световната наука” (Софія, 2008), “Сучасна молодь: інтелектуальний потенціал України” (Дніпропетровськ, 2008), “Wykształcenie i nauka bez granic” (Przemyśl, 2008), “Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках” (Дніпропетровськ, 2009), “The 12th Conference of the European Society for Study of English” (Kosice, Slovakia, 2012),

“Věda a vznik” (Praha, 2012/2013), “Moderní vymoženosti vědy” (Praha, 2013), “Kluczowe aspekty naukowej działalności” (Przemyśl, 2013), “Бъдещите изследвания” (София, 2013), “Věda a technologie: krok do budoucnosti” (Praha, 2013), “Naukowa myśl informacyjnej powieki” (Przemyśl, 2013, 2019), “Modern scientific potential” (Sheffield, Great Britain, 2019), “Найновите научни постижения” (София, 2019), “Dny vědy” (Praha, 2019) та на II Всеукраїнському лінгвістичному форумі молодих учених “Українська мова у XXI столітті: традиції і новаторство” (Київ, 2012).

Публікації. Основний зміст дисертації викладено в монографії “Термінологія новітніх технологій: лінгвосоціокогнітивний аспект” (Дніпро: Журфонд, 2019; 36,1 друк. арк.) та 71 друкованій праці, зокрема 35 статтях у фахових виданнях, затверджених МОН України, 3 статтях у зарубіжних виданнях (Польща, Росія), 1 статті у збірнику статей Інституту української мови НАН України, 1 тезах доповіді на лінгвістичному форумі, 31 тезах доповідей у матеріалах міжнародних та всеукраїнських конференцій, у тому числі 14 тезах доповідей у матеріалах наукових конференцій країн Європи (Велика Британія, Чехія, Польща, Болгарія).

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п’яти розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури (507 позицій), списку джерел фактичного матеріалу (318 позицій) та 15 додатків: Додаток А (Критика п’яти принципів традиційного термінознавства за Р. Теммерман), Додаток Б (Глосарій метатермінів соціокогнітивного термінознавства), Додаток В (Наукові спеціальності й галузі наук за класифікацією Державної вищої атестаційної комісії України), Додаток Г (Три таблиці новітніх технологій за виробництвом наукомістких / високотехнологічних продуктів), Додаток Ґ (Чотири таблиці новітніх технологій за напрямом / галуззю застосування), Додаток Д (Таблиця новітніх технологій за виробництвом наукомістких / високотехнологічних продуктів і напрямом / галуззю передових технологій), Додаток Е (Еволюція термінопоняття “технологія” з розвитком суспільства), Додаток Є (Еволюція термінопоняття “технологія” у фаховій та науковій літературі), Додаток Ж (Зразок анкети та результати вільного асоціативного експерименту 1), Додаток З (Зразок анкети та результати вільного асоціативного експерименту 2), Додаток И (Зразок анкети та результати рецептивного експерименту), Додаток І (Прецендентні та індивідуальні реакції, зібрані з попередніх експериментів), Додаток Ї (Зразок анкети та результати рецептивного експерименту), Додаток Й (Зразок анкети та результати перцептивного експерименту), Додаток К (Зразок анкети, відповіді та результати спрямованого асоціативного експерименту). Загальний обсяг дисертації – 518 сторінок машинопису, основного тексту – 400 сторінок. У роботі подано 2 таблиці й 8 рисунків (в основному тексті).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, указано на її зв’язок із науковими планами та програмами, сформульовано мету й завдання, встановлено об’єкт і предмет, окреслено джерельну базу, методи дослідження, наукову новизну, з’ясовано теоретичне і практичне значення роботи, визначено особистий внесок автора, подано відомості про апробацію одержаних результатів, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі “Теоретичні засади соціокогнітивного термінознавства” введено до наукового обігу українського термінознавства **концепцію соціокогнітивного термінознавства** як напряму сучасної лінгвістичної парадигми, породженого на перетині соціолінгвістики, когнітивної лінгвістики, зокрема когнітивної семантики, і термінознавства, який вивчає виникнення та функціонування терміна в соціальному контексті, враховуючи когнітивні процеси людської свідомості (пізнання й інтерпретації світу, категоризації і концептуалізації в мисленні), а також комунікативні чинники (спілкування й управління інформацією).

Простежено діалектику соціокогнітивного термінознавства, зародження ідей цього напряму з найновіших досягнень світової лінгвістики. Ґрунтовно проаналізовано та переосмислено здобутки бельгійської термінознавиці Р. Теммерман – першої у світі лінгвістки, яка виокремила напрям соціокогнітивного термінознавства. У її працях соціокогнітивне термінознавство витлумачено як напрям, альтернативний основним принципам логічного позитивізму, структуралізму, термінологічної школи О. В’юстера, Д. Лотте, радянської термінологічної школи, празької термінологічної школи – різних шкіл і напрямів, що належать до так званого “традиційного термінознавства” (термін Р. Теммерман).

Запропоновано істотне вдосконалення концепції Р. Теммерман, відмінне трактування процесів концептуалізації термінів, широку інтерпретацію проблеми категоризації тощо. Зокрема, обґрунтовано, що соціокогнітивне термінознавство не є альтернативним напрямом до традиційного термінознавства, його концепція не суперечить основним постулатам сформованих шкіл. Навпаки, цей новий напрям доповнює, розширює теоретичні підвалини термінознавства, органічно продовжує та поглиблює науковий аналіз термінів. Такі висновки випливають із матеріалу нашого дослідження і праці Р. Теммерман, адже джерельним матеріалом слугували текстові корпуси різних мов – української та англійської.

Констатована актуальність зміни теоретичної термінознавчої парадигми у зв’язку з розвитком комп’ютерних технологій оброблення. Інтегровано сукупність визначень терміноодиниці, що вможливило витлумачити **термін у соціокогнітивному трактуванні** як, із одного боку, одиницю наукової / професійної мови, співвідносну з термінологічним концептом, що становить результат концептуалізації наукового / професійного світу; мовний засіб концентрації, фіксування, зберігання та передавання наукових / професійних понять у наукових / професійних текстах; а з другого – вербальний репрезентант наукового / професійного мислення, інструмент пізнання наукового / професійного світу, елемент наукової / професійної комунікації, що акумулює спеціальний досвід науковця / фахівця.

Наголошено, що когнітивний аспект досліджень терміна експлікує здатність терміноодиниці відбивати процеси пізнання, концептуалізації та категоризації, а соціологічний аспект – її здатність відображати соціологію пізнання і взаємодії у науковій / професійній спільноті, прагнення науковців / фахівців поділитися своїм умінням і досвідом, забезпечити ефективність наукової / професійної комунікації. Таке трактування терміна не суперечить традиційному трактуванню, а істотно доповнює його.

Концепція соціокогнітивного термінознавства висуває **теоретичні положення**, згідно з якими основною одиницею аналізу в новому напрямі є термінологічний концепт [терміноконцепт]; властивістю терміна і його дефініції є інтерпретація світу; сукупності термінів формують терміносфери; термінологічні концептосфери, категорійні мережі вербалізують терміносфери; дефініція терміна є динамічною в діахронії і в синхронії, містить різний обсяг інформації; термінологічну дефініцію складають модулі розуміння; термінологічне визначення конструюють залежно від дискурсивної настанови й очікувань користувача; терміноконцепти безперервно розвиваються.

Запропоновано **методологію концептуального й категорійного моделювання терміносфери новітніх технологій** як осмислення фрагмента наукової / професійної когніції, яка вможливує: 1) аналіз терміна не тільки як власне об'єкта опису, й у тому форматі, у якому він реально функціонує в когніції, дискурсі (різних дискурсах), комунікації; 2) вивчення конкретних внутрішніх властивостей терміна – змісту термінованого поняття, найбільш значущого змістового компонента, когнітивних ознак; 3) простеження появи та еволюції спеціального знання й розуміння історичних процесів у спеціальних (наукових / професійних) сферах, терміносферах і концептосферах; 4) вивчення динаміки спеціальних структур знання і їхньої вербалізації, тобто діахронійний аналіз змін змісту поняття, термінованого тим самим терміном; 5) дослідження динамічних процесів у терміносферах із урахуванням мінливих когнітивно-комунікативних потреб людей; 6) логіко-раціональний аналіз дефініцій термінів, створення дефініції терміноконцепту за модульним чи цільовим принципом залежно від кінцевого типу споживання термінологічної інформації – універсальна мінімальна дефініція терміна для тлумачного словника, розширене тлумачення для енциклопедії, конструктивне спеціалізоване визначення для наукового / фахового видання тощо.

Другий розділ “Традиційне і соціокогнітивне термінознавство: кореляція основних метапонять” присвячений інтерпретації фрагментів лінгвістичного й власне термінознавчого дискурсу, побудуванню кореляційних ланцюжків понять метаопису нового напрямку й понять традиційного термінознавства. Формування метамови опису відбувається через звуження сфери застосування термінів когнітивної семантики, психології та соціолінгвістики до сфери термінознавства й через істотне розширення метаапарату власне термінознавства, оскільки метаопис нового напрямку залучає такі одиниці, які раніше не входили до його категорійно-поняттєвого апарату.

Метамова нового напрямку охопила терміни за такими блоками наукового аналізу: **термін** – *терміноконцепт, термінопоняття, терміносфера, термінопростір, термінопородження, термінотворення, терміновживання, терміноонтологія, терміноонтографія*; **концепт** – *концепт, науковий концепт, професійний концепт, термінологічний концепт [терміноконцепт], концептосфера, наукова концептосфера, професійна концептосфера, концептуалізація, рівень концептуалізації, одиниця розуміння спеціального [наукового / професійного] знання, поняття наукове, поняття професійне, зміст концепту, зміст наукового концепту, зміст професійного концепту, зміст термінологічного концепту [терміноконцепту], зміст одиниці розуміння [спеціального знання],*

зміст наукового поняття, зміст професійного поняття, змістова структура концепту, змістова структура наукового концепту, змістова структура професійного концепту, засоби вербалізації концепту, імпорт / інтеграція концепту, семантична спеціалізація концепту; **категорія** – категорія, категоризація мовна / лексико-семантична, категоризація первинна / універсальна, категоризація вторинна / наукова / професійна; **когніція** – когнітема, когнітема базова / похідна / інтерпретаційна, соціологема, соціокогнітема, соціокогнітема похідна / інтерпретаційна, пропозиція, прототип; **дискурс** – дискурс, одиниця дискурсу, наукова / професійна спільнота, наукове / професійне мислення, наукова / професійна ментальність тощо.

До мови метаопису соціокогнітивного термінознавства введено одиниці:

терміноконцепт (“раціонально осмислена оперативна одиниця наукового, фахового, експертного знання, яка має складну структуру, комплексний зміст, ширший-вужчий обсяг, відображений у сукупності категорійних ознак, що водночас є елементами певної системи в окремому сегменті реальності”, “типова когнітивна структура, яка відображає втілені у мовній формі знання та досвід конкретних соціальних спільнот і груп”);

термінопоняття (“ментальний образ на позначення взаємоперебігу процесу наукового / професійного мислення та його змісту, тобто фахового мовомислення як рефлексії знань – наукових, професійних, галузевих, що узагальнює спеціальний досвід у межах певної системи знань”);

терміносфера (“динамічна сукупність термінів, що перебуває в постійному русі та розвитку, адже відбиває процес і результат концептуалізації у відповідній царині, які діалектично пронизують один одного”, “сукупність ключових термінопонять, сформована і як сукупність одиниць, і як складна мережа знань, яку можна представити концептосферами й наборами категорій”);

термінопростір (“терміносфера з ознакою “розмивання”, “нівелювання меж” у сучасному науковому / професійному дискурсі, де зникає розмежування між галузями діяльності, відбувається інтеграція наукових / професійних знань, взаємопроникнення термінологій, взаємозумовленість термінопородження”);

терміноонтологія (“візуалізований комп’ютерний словник, у якому щонайповніше представлені всі терміни певної галузі з вичерпним переліком прикладів їхнього використання в текстах”);

терміноонтографія (“комп’ютерне вилучення корпусів спеціального знання, його аналіз, узагальнення та організація відповідно до мети категорійних матриць термінологічного ресурсу та запитів потенційних користувачів”);

термінопородження (“складний процес виокремлення фрагмента дійсності, що актуалізується як потенція, виокреслюється в самостійний концепт у свідомості науковця, постає як результат пізнавальної діяльності дослідника у вербалізованій формі, у якому термінологічна категоризація та номінація є вторинними щодо мовної категоризації та номінації”);

термінотворення (“процес виділення релевантного для номінування фрагмента дійсності, збирання його категорійних / концептуальних ознак, формування концептуальної структури як моделі фрагмента наукового / професійного світу та власне її номінації”);

терміновживання (“робота свідомості науковця / фахівця із співвіднесення наявного фрагмента знання, категоризованого / концептуалізованого у процесі осягнення наукової / професійної реальності, із актуальною вербальною формою та користування мовним знаком для передавання цього знання у фаховому спілкуванні”);

концептосфера (“концептуальна сфера, яка, з одного боку, позначає обмежений фрагмент концептуального простору, а з другого – перебуває у відношеннях уходження: може сама містити інший рівень концептуального простору”);

концептосфера наукова (“сукупність наукових концептів, вербалізованих терміноодиницями, що репрезентують фрагменти когніції в різних галузях наукового знання, формалізують конкретний науково-емпіричний матеріал”);

концептосфера професійна (“сукупність індивідуальних, групових, універсальних та професійних концептів з інтегрувальною ознакою “професійний світ”, яка репрезентує фахове знання, забезпечує його зберігання, передавання й розуміння фахівцем як носієм професійної ментальності”);

концепт науковий (“концепт як результат наукового пізнання, продукт пізнавальної діяльності суб’єктів науки, який актуалізується в науковому дискурсі – сукупності наукових текстів”);

концепт професійний (“ментально-мовна структура, що є операційною одиницею професійного знання (технічного, технологічного, експертного тощо), вербалізованого у відповідних термінах фахівця”, “концепт, яким оперують спеціалісти за умов фахового спілкування, вживання і розуміння якого не потребує його дефініціювання через посвяченість фахівців у специфіку предмета, спільне професійне мислення”);

категорія (“когнітивна одиниця, елемент діяльності людської свідомості, що зумовлює процедури мислення та пізнання, становить ядро моделі світу, осмислення дійсності, збирання, накопичення та систематизації знання, поділяє, структурує, узагальнює пізнавані реалії, об’єднує їх у сукупності, рубрики, класи, групи на основі певних ознак”);

категоризація наукова (“структурування знання, яке формалізує ментальну рефлексію наукового світу в універсальних категоріях, їхніх комбінаціях із науковими та власне наукових категоріях”, “вироблення сукупності найзагальніших уявлень про світ, що їх генерують окремі науки, а вчені висловлюють за допомогою фундаментальних понять і принципів цих наук”);

категоризація професійна (“структурування професійного знання й практичного досвіду в професійних категоріях або їхніх комбінаціях із універсальними з виділенням найсуттєвіших ознак професійних об’єктів із погляду їхньої значущості, релевантності, цінності”);

когнітема (“змістовий компонент концепту, елемент знання про світ різного рівня, що має пропозиційний характер”, “одиниця свідомості, яка відбиває спосіб пізнання реалії, ступінь її значущості для суб’єкта, рівень її усвідомлення”);

соціологема (“смысл-цінність, представлений у змістовій структурі концепту як відбиток соціальної свідомості індивіда / спільноти, що експлікує особистий / спільний досвід взаємодії із соціальною дійсністю, соціальною ієрархією (статус, ролі, можливості), організацію (відносини, функції, правила, норми), переконання (ідеї, ідеали, цінності, інтереси) тощо”, “соціологічний складник змісту концепту,

який можна кваліфікувати як одиницю свідомості певного соціуму, зумовлену порядком життєдіяльності людей у соціальному просторі, із соціальними відносинами”);

соціокогнітема (“представлена у форматі пропозиції одиниця знання, що втілює смисл, згенерований свідомістю (когнітивними здатностями й процесами) людини / спільноти в умовах індивідуальної / спільної соціальної дійсності”).

Наукові напрацювання другого розділу послуговували основою для укладання глосарію метатермінів соціокогнітивного термінознавства (Додаток Б).

У третьому розділі **“Концептуалізація як інтралінгвальний соціокогнітивний чинник формування й розвитку терміносфери новітніх технологій”** узагальнено результати дослідження концептуалізації в науковому / професійному дискурсі. На цьому етапі аналізу застосовано концептуальний опис як методологічну основу дослідження, змодельовано терміноконцепт “новітні технології” як сукупність ознак, що становлять термінологічні дефініції, концептуальні мережі та концептуальні поля. Нині термін “новітні технології” концептуально є багатозначним. Діапазон розуміння цього терміноконцепту дуже широкий, залежить від багатьох чинників – досвіду, ступеня обізнаності фахівця, компетентності, наукової / професійної ерудиції тощо.

Історичний зріз моделювання (вивчення уявлень, поглядів, міркувань, понять суспільства, спільнот, окремих мислителів, діячів, науковців) уможливив проаналізувати еволюцію терміноконцепту – вивчено шляхи діахронійної (від палеоліту (3 млн р. до н. е.) дотепер) концептуалізації термінопоняття “новітні технології”, що етимологічно походить від поняття “технологія”.

Синхронійне концептуальне моделювання дало змогу систематизувати погляди представників наукових / професійних спільнот царини новітніх технологій, зафіксовані в сучасному науковому / професійному дискурсі, у наукових працях (дисертаціях, монографіях), лексикографічних джерелах, нормативних документах, підручниках, посібниках, довідниках, класифікаторах, індексах, енциклопедіях, інтернет-ресурсах (статтях) тощо. Результати їхньої діяльності допомогли розкрити особливості наукового / професійного мислення, концептуалізувати сферу новітніх технологій в ієрархії ключових концептів.

Моделювання діахронійного формування терміноконцепту продукувало два концептуальних ланцюжки перебігу та розвитку концептуальних понять:

1) еволюцію концепту “технологія” у зв’язку з розвитком суспільства, техніки, технологій від палеоліту до XV ст. за аналізом 72 понять змодельовано у 30 змістових ознаках, наприклад: “первісна техніка оброблення” → “первісна техніка створення” → “первісна техніка виготовлення” → “технології вдосконалення” → “технології масового виготовлення” → “технології будівництва” → “технології знарядь і інструментів” → “технології землеробства” → “технології іригації” → “технології металів” → “технології зброї” → “технології транспорту” → “писемні технології” → “технології будівництва великих споруд” → “торгові технології” → “військові технології” → “технології скла” → “технології суднобудування” → “хімічні, косметичні, фармакологічні технології” → “металургійні технології” → “токальні технології” → “гідротехнічні технології” → “ливарні технології”;

2) еволюцію концепту “технологія” у мислителів, філософів та науковців із III ст. дотепер за аналізом 32 понять змодельовано в 14 змістових компонентах,

серед яких є такі: “уміння, спосіб, прийом” → “техніка, шлях, метод, технічний процес” → “сукупність знань, послідовність дій, наукова дисципліна, методологія праці” → “мистецтво, майстерність, технологічний процес” → “наука про ремесла і закони людської практики” → “усі людські знання та вміння, спрямовані на практичні цілі” → “нова реальність, новий ступінь дійсності” → “рушій еволюції, розвитку цивілізації і всесвітньої історії” → “вид реалізації людини, засіб утілення ідей, використання світу як джерела речовини й енергії” → “засіб трансформування людини, знецінення особи до стандартизованого та взаємозамінного компонента суспільства” → “засіб трансформації соціальної реальності”.

Моделювання синхронійного формування терміноконцепту “новітні технології” за 18 дефініціями в лексикографічних джерелах, нормативних документах і наукових статтях дало змогу створити ланцюжок із 9 родових ознак: “технології, пов’язані з наукою / на основі новітніх наукових знань / засновані на високоабстрактних наукових теоріях / використовують наукові знання”, “передові знання / принципово нові знання / знання, що не мають аналогів”, “передові науково-технологічні напрями”, “технології передові / інноваційні / революційні / принципово нові / найважливіші / сучасні”, “технології багатоцільові / універсальні / багатофункціональні / із широкою сферою застосування”, “сукупність інформації, знань, інтелекту, досвіду, матеріальних засобів”, “новітні технологічні розв’язання”, “результат науково-технічних / експериментальних розробок // результат діяльності [інноваційної / інженерної]”, “нові пристрої”. Більшість із цих ознак репрезентує когнітеми “нові”, “новітні”, “принципово нові”, “інноваційні”, “наукомісткі”, “передові”, “революційні”, “сучасні”, “які не мають аналогів”.

У межах когнітивного підходу важливим етапом стало формулювання мінімальної універсальної дефініції терміноконцептів “технологія” та “новітні технології” на основі логіко-раціонального аналізу визначень термінів у науковому й професійному дискурсах.

Концептуальний аналіз 100 визначень терміна “технологія” дав змогу запропонувати універсальну дефініцію терміноконцепту “технологія” для тлумачного словника української мови з інтерпретацією *технології* як науки, знання, способу, процесу, практики, правил найекономнішого й найефективнішого перетворення речовини, сировини, матеріалів, енергії, інформації у виріб, продукт, продукцію, послугу, засіб виробництва з використанням людської сили і / або технічних можливостей.

Концептуальний аналіз 20 визначень терміна “новітні технології” в лексикографічних джерелах, нормативних документах і наукових статтях уможливив сформулювати універсальну дефініцію терміноконцепту “новітні технології” для тлумачного словника української мови, у якій *новітні технології* визначено як сучасні, наукомісткі, передові, інноваційні, революційні, принципово нові технології – сукупність інформації, знань, інтелекту, досвіду, процесів, матеріалів, приладів, обладнання для оптимальнішого порівняно з попередніми технологіями співвідношення витрат і результатів у продукуванні [нових, дешевших, більш якісних] товарів і послуг.

Моделювання концептосфери “новітні технології” відповідної терміносфери як результату концептуалізації наукового / професійного дискурсу (у підручниках, посібниках, довідниках) установило актуальність її поділу на 4 ключові терміноконцепти: “технічні новітні технології”, “природничі новітні технології”, “інформаційні й телекомунікаційні новітні технології”, “соціогуманітарні новітні технології” з виділенням субконцептів вищого рівня концептуалізації. Терміноконцепт “технічні новітні технології” структурують 11 концептів (“авіакосмічні технології”, “військові технології”, “технології в електроніці”, “будівельні технології”, “нанотехнології”, “технології приладобудування”, “оптичні технології”, “лазерні технології”, “технології роботів”, “технології в техніці”, “транспортні технології”), “природничі новітні технології” – 10 (“біологічні технології”, “генетичні технології”, “екологічні технології”, “енергетичні технології”, “медичні технології”, “сільськогосподарські технології”, “фізичні технології”, “фармакологічні технології”, “хімічні технології”, “ядерні технології”), “соціогуманітарні новітні технології” – 9 (“брендингові технології”, “інжинірингові технології”, “консалтингові технології”, “маркетингові технології”, “менеджерські технології”, “НЛП-технології”, “освітньо-тренінгові технології”, “політичні технології”, “психологічні технології”), “інформаційні й телекомунікаційні новітні технології” – 2 (“інформаційні технології” і “телекомунікаційні технології”).

Формування терміноконцепту “новітні технології” в науковому / професійному інтернет-дискурсі (у статтях) змодельовано похідними соціокогнітемами (пропозиційними структурами речення) й інтерпретаційними соціокогнітемами (специфічною інтерпретацією, ситуаційним трактуванням).

Похідні соціокогнітеми представлені 22 варіантами, із-поміж яких найпоказовішими є: *рушійна сила глобалізації / товар / цінність / засіб проектування / засіб інформування / засіб медіа роботи / спосіб спілкування / результат науки / рушій економіки / засіб впливу на суспільство*. Вони засвідчують концептуальну місткість термінопоняття “новітні технології”.

Інтерпретаційні соціокогнітеми репрезентовані в 38 варіантах, найвиразнішими з-поміж яких є такі: *змінюють життя / дивують людство / візуалізують події / збуджують людську увагу / роблять навчання зручним / поліпшують спілкування / гнітять людину / перемагають біль / розв’язують проблеми / руйнують мистецтво / підтримують революції / руйнують культуру / змінюють відносини / дегуманізують людину / породжують деструктивність / змінюють характер суспільства / руйнують моральні цінності / поліпшують життя людей / позбавляють сенсу життя / формують єдиний світовий простір*. Вони демонструють широкий спектр сприйняття явища новітніх технологій у науковому / професійному соціумі.

Установлено високу результативність психолінгвістичних експериментів (рецептивного / перцептивного, вільного / спрямованого асоціативного) для студіювання змістової структури концепту. Рефлексія показова: 1620 реакцій на стимул “новітні технології”, закладений у пропозиційні структури за моделями “Новітні технології – це...”, “Що таке новітні технології?”, “Новітні технології як...”, “Новітні технології – що роблять?”, “Новітні технології – які?”.

Наслідком асоціативного експерименту є узагальнення, що реакції, виражені похідними соціокогнітемами за моделлю “**Новітні технології – це...**”, відтворювані понад 10 разів, становлять 43 слова й словосполучення, серед яких: *інтернет / веб / IT / комп'ютер / ноу-хау / процесор / винахід / наука / досягнення / GOOGLE / програмування / прорив / промисловість / продукція / ноутбук / ЗМІ / програміст / планшет / сайт / віртуальна реальність / штучний інтелект / мас-медіа / революція / комунікація / виробництво / цивілізація / соціальна мережа / бізнес / лабораторія / прогрес / стільниковий телефон / фармацевтика / вдосконалення / ефективність / продуктивність.*

Вільний рецептивний експеримент, коли респондентів опитували за пропозиційною моделлю “**Що таке новітні технології?**”, дав змогу виявити 16 реакцій, серед яких: *це технології високі / найновіші / інноваційні / передові / високорозвинені / найсучасніші / прогресивні / удосконалені / ефективні / унікальні / революційні / інформаційні / комп'ютерні / оптимальні / інтернет / веб.*

На підставі асоціативного експерименту за сформованою у структурі концепту “новітні технології” пропозиційною моделлю “**Новітні технології як...**” виокремлено 38 соціокогнітем, серед яких: *засіб виробництва / засіб комунікації / засіб професійної діяльності / засіб впливу на психіку / біологічна загроза / генератор інформації / прогрес науки / стабілізація економіки / загроза суспільній моралі / засіб контролю суспільства / засіб впливу на суспільство / загроза для економіки / руйнівник культури суспільства / чинник зростання злочинності / чинник знищення людини / породження агресії серед людей / зменшення навантажень на людину / перебудова суспільної свідомості тощо.*

Індивідуальні й унікальні (прецедентні) реакції в експериментах становлять 5 % та представлені соціокогнітемами: **індивідуальними** – *машина часу, еліксир молодості, біороботи, зомбі, кінець світу, всесвітнє безладдя, хаос, війна кіборгів, світова війна, матриця, саркофаг, життя в бункері, тотальна залежність, зоряні польоти, кіберлюдина, кіберпростір; унікальними* – *необмежені можливості, світова влада, новий суспільний лад, загибель імперії, апокаліпсис, нічого людського, апатичне суспільство, суспільство споживачів, анархія, тотальний контроль.* Індивідуальні реакції – наслідок персоналізованого сприйняття новітніх технологій через специфічні обставини, досвід. Прецедентні реакції – результат впливу на свідомість людей фантастики та інтернет-контенту на тему технологій майбутнього.

Асоціативний експеримент за пропозиційною моделлю “**Новітні технології – що роблять?**” актуалізував 43 похідні соціокогнітеми, основними з-поміж яких є такі: *поліпшують життя людей / поліпшують спілкування / створюють ризики / створюють соціальний комфорт / руйнують сім'ю / руйнують добробут / знищують природу / генерують інформацію / викликають депресію / підвищують злочинність / руйнують моральні цінності / руйнують культуру / спричиняють політичне маніпулювання / зумовлюють маніпулювання свідомістю / підтримують революції / створюють конфлікти / спричиняють війни / систематизують дані / стимулюють ринок / шкодять довкіллю / руйнують психіку людей / підвищують рівень працездатності / стимулюють наукові відкриття / готують висококваліфіковані кадри тощо.*

Вільний асоціативний експеримент за сформованою у структурі концепту “новітні технології” пропозиційною моделлю “**Новітні технології – які?**” уможливив виокремити 180 соціокогнітем, серед яких, наприклад: *інформаційні / високі / комп’ютерні / передові / прогресивні / оптимальні / найпотужніші / глобальні / удосконалені / унікальні / ключові / високорозвинені / перспективні / динамічні / універсальні / революційні / програмні / інтегровані / всесвітні / ризиковані / оптимізовані / потужні / загрозливі / небезпечні / руйнівні / критичні / агресивні / загарбницькі / кризові / лазерні / ядерні / плазменні / електронні / космічні / цифрові / промислові / екологічні / віртуальні / конкурентні / стабільні / органічні / супутникові / інженерні / стратегічні / високоякісні / соціальні / безконтактні / військові / мережеві / оборонні / масові / біологічні / генетичні / мобільні / атомні / інтелектуальні / креативні / надприродні / безпрецедентні / безпомилкові / квантові / молекулярні / кібернетичні / тотальні / актуальні та ін.*

Інтерпретаційні соціокогнітеми, виділені внаслідок спрямованого експерименту в групах фахівців 4 галузей (технічної, природничої, інформаційної і телекомунікаційної та соціокогнітивної), демонструють розширення терміносфери новітніх технологій, експлікуючи це 144 терміноодинацями, серед яких: *BLUE-TOOTH, GOOGLE, WI-FI, мас-медіа, алергологія, анестезіологія, атомна енергетика, бази даних, бактеріологія, віддалений відеозв’язок / доступ, відеопередавання / голосове передавання в інтернеті, віртуальні динамічні зображення, вірусологія, воднева енергетика, геотермальна енергетика, голографія, електроніка, електронна преса, імунологія, імплантації, кріобіологія, лазерографія, машинне навчання, мікологія, нанооб’єкт, наноприлад, нейрохірургія, плазмові технології, протезування, полімерні матеріали, робототехніка, біометричний аналіз, система навігації, сонячна енергетика, створення криз, сугестивне заохочення, сугестивне переконання, трансплантологія тощо.*

Названі вище соціокогнітеми формуються на основі суспільних цінностей, що увиразнюють ознаки “матеріальні умови життя”, “комфорт людини”, “швидкість і функціональність у соціумі”, “довге життя”, “здоров’я людини”, “зручний побут і гарне харчування людини”. Відбувається і зворотний процес: на основі складених соціокогнітем формуються такі нові цінності, як “управління знаннями людини”, “автоматизація суспільного життя”, “маніпулювання людьми”.

У четвертому розділі “**Категоризація як інтралінгвальний соціокогнітивний чинник термінотворення у сфері новітніх технологій**” проаналізовано наслідки категоризації в науковому / професійному дискурсі. Схарактеризовано категорії на основі положення, за яким мовна категоризація первинного і вторинного знання відбувається відповідно до рівня усвідомлення, виділення й осмислення реалій світу: первинна (універсальна) категоризація здійснюється на етапі отримання первинного знання та досвіду, а вторинна (наукова й професійна) категоризація – за накопичення вторинного (наукового / раціонального і професійного / діяльнісного) знання та досвіду.

Результат лексико-семантичної категоризації як лінгвокогнітивного процесу виявляє себе в основних групах **первинних (універсальних) категорій**, у яких структуровано реалії світу новітніх технологій. До них належать категорії “**матерія**”, “**рух**”, “**простір**”, “**час**”, що найповніше відбивають сутність первинного,

емпіричного пізнання, а тому їх вербалізує найбільша кількість термінів. Категорію “**матерія**” (і суміжну категорію “**речовина**”) на лексико-семантичному рівні репрезентують, наприклад, такі терміни: *автовідновлюваний матеріал, докваркова надцилізна матерія, програмована матерія; антиречовина, молекулярна речовина* (технічні); *баріонова матерія; нейтронна речовина, мезоатомна речовина* (природничі); *склотекстоліт, кристалічна речовина, надпровідна речовина* (інформаційні); *психотропна речовина, седативна речовина* (соціогуманітарні).

Характеристику організації матерії увиразнює категорія “**простір**”, яка відбиває властивості матеріальних явищ десть перебувати, розташовуватися, мати якусь форму, структуру, протяжність. Категорію “**простір**” експлікують, наприклад, такі терміни: *чотиристрижнева просторова ферма, простір пучка випромінення* тощо (технічні); *міжтканинний простір, цис-конфігурація* та ін. (природничі); *глобальна мережа, інформаційний простір* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *реklamний простір, світовий ринковий простір, обсяг організаційного простору* та ін. (соціогуманітарні).

Субкатегоріями, що характеризують **організацію простору й предметів у просторі**, є, наприклад, такі: “**протяжність**”: *міжпланетні станції, траса полігону, хімікорадіаційні полігони, солар-елементні покриття, мережа наземних станцій стеження* тощо (технічні); *полімерні ланцюги, GPS-навігація, ділянка трансплантації* та ін. (природничі); *дерева / структури даних, голографія, голометрія, IP-тунелі, магістральні мережі, маршрут* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *дистантне керування, дистанційний консалтинг, інжиніринг робочого простору* та ін. (соціогуманітарні); “**фрагментарність**”: *фрагментна тратка, блок датчиків прискорень* тощо (технічні); *реплікаційний фрагмент, уривчастий перикард-тон* та ін. (природничі); *дефрагментація диска, часткове покриття* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *фрагментний аналіз, фрагментарна пам'ять* та ін. (соціогуманітарні); “**точка відліку / локалізація в просторі / місцезнаходження**”: *центральний реактор, ультразвуковий локатор, арена вигону, катапультна капсула* тощо (технічні); *кластогенний агент, кріста, порожнинна хірургія* та ін. (природничі); *головний сервер, локальна мережа, домен, IP-адреса, робоча станція* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *епіцентр управління, країни-сателіти, локус контролю, координаційний центр, аутсайдинг, аутсорсинг* та ін. (соціогуманітарні); “**вертикаль – глибина / низ // висота / верх**”: *субімпульс, субміліметрова хвиля, сублімація* тощо (технічні); *субіон, апекс росту, субміцелярний розчин* та ін. (природничі); *субдиректорія, субкаталог* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *надприбуток, субмодальність, субвенція* та ін. (соціогуманітарні); “**горизонталь – праворуч / ліворуч**”: *бічний прес подавання палива, правобічна межа функції* тощо (технічні); *боковий край органу, права / ліва поляризація речовини* та ін. (природничі); *правообертальне реле, правий / лівий канал передавання звуку* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *ліві сили, лівопівкульні функції* та ін. (соціогуманітарні); “**попереду / позаду**”: *форвардер подавання, провідний вал редуктора* тощо (технічні); *препозиція, посттранскрипція* та ін. (природничі); *пілотний сигнал, фронтальний блок* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *авангардний корпус, фасадна реклама* та ін. (соціогуманітарні); “**наближеність / віддаленість**”: *віддалений хірургічний робот,*

габарит наближення будівель тощо (технічні); *GPS-стеження за худобою, точне зрошення, віддалене діагностування, контактне діагностування* та ін. (природничі); *віддалений доступ, віддалений виклик процедур, віддалений сеанс, віддалена телеприсутність* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *віддалене маніпулювання, віддалений банкінг, віддалений моніторинг, дистанційна освіта, дистанційна робоча група* та ін. (соціогуманітарні); **“частина / ціле” / “сегмент простору”**: *рушійний відсік, місячний модуль, вічко плати, сегмент мережі, ділянка шини* тощо (технічні); *бактеріальна капсула, спектр світла, міжтканинний простір, операбельний сегмент* та ін. (природничі); *шквал даних, атакова лавина, сегментація диску, слот, сервер, локальна мережа, глобальна мережа* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *холізм, плерома, елементарний потік, ринкова сегментація* та ін. (соціогуманітарні); **“вмістище – внутрішнє / зовнішнє”**: *внутрішня напруга, конденсований вибух* тощо (технічні); *фізико-хімія поверхневих явищ, голокринова секреція, вивільнення енергії* тощо (природничі); *термінал, контент* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *внутрішній діалог, бізнес-інкубатор* тощо (соціогуманітарні) та ін.

Взаємодія категорій **“матерія” / “речовина”** і **“простір”** породжує субкатегорії **“об’єкт” / “предмет”** і **“елемент”**, а отже, відповідні лексико-семантичні групи термінів. Субкатегорія **“об’єкт”** формувалася як уявлення про топологічно замкнену частину простору, конкретний вид матерії у вигляді тіла з фізичними характеристиками – контурами, розміром, об’ємом, кольором, формою. Цю субкатегорію в терміносфері новітніх технологій втілюють, наприклад, терміни: *шлаковий терикон, мідний каньйон* тощо (технічні); *мюонний атом, плазматична клітина, полімерна макромолекула, стовбурова клітина* та ін. (природничі); *дисперсна емульсія, надпровідне волокно, кристалічний провідник*, тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *радіомама, електронний учитель, офіційний злодій* та ін. (соціогуманітарні).

Взаємодія категорій **“матерія” / “речовина”** і **“простір”** породжує також субкатегорію нижчого рівня – **“властивість об’єкта / предмета”**, що реалізує себе в субкатегоріях ще нижчого рівня – **“форма”, “розмір”, “довжина”, “ширина”, “висота”, “місце у просторі”, “маса”, “вага”, “кількість”, “якість”**, які можна структурувати відповідно до сфер їхньої актуалізації.

Власне субкатегорія **“властивість об’єкта / предмета”** характеризує загальний атрибут предмета / об’єкта / речі, наприклад: *динамічність роботи, достатність вихідної інформації, доступність ринку, досяжність клієнта, еволюційність критеріїв, конфіденційність інформації*. Категорія **властивості об’єкта** виражена в терміносфері новітніх технологій субкатегоріями іншого рівня: **“форма”** (асоційована з геометричною номінацією): *кубічний кристал, енергетична куля* тощо (технічні); *кубічний епітелій, кульова блискавка, кульовий розряд, пірамідальна молекула, тетраедрична молекула* та ін. (природничі); *квадратна матриця, пірамідальне поле* тощо (телекомунікаційні); *піраміда потреб Маслоу, золотий трикутник маркетингу* тощо (соціогуманітарні); **“розмір”** (заснована на предметно-чуттєвому сприйнятті): *гіпербазит, макроліт, макрокристал, мікрохвиля, мікрон* та ін. (технічні); *мікроорганізм, макроцитоз, макрофаг* тощо (природничі); *макроасемблер, макрогенератор, мікропроцесор, мікро-ЕОМ,*

макробібліотека, мікромодуль, мініцикл та ін. (інформаційні); макрофото, макросвіт, мікрокосм тощо (соціогуманітарні); “довжина” (асоційована з протяжністю): далекомір, високовольтний вимикач, довжина дуги, довжина вектора, коротка тонна та ін. (технічні); довжина хвилі, диплоїдна клітина, довголанцюжкове роздвоєння, довголанцюжкова макромолекула тощо (природничі); короткий лінк, короткі статуси, довгий домен, довгий маршрут, інгресивний трафік та ін. (інформаційні); короткий стек, коротка позиція товару, дистанційна освіта, дистанційне навчання, дистанційне управління, дистантний вплив на маси тощо (соціогуманітарні); “ширина”: мультиплекс, ширококутний об’єктив, широкоформатний друк та ін. (технічні); гіпохорда, хроматографія, вузький молекулярно-масовий розподіл тощо (природничі); розрядження рядка, ширококутний формат та ін. (інформаційно); широкомасштабна програма, розширення свідомості тощо (соціогуманітарні); “висота”: ешелонування судна, наднизька напруга, високі частоти та ін. (технічні); високомолекулярні сполуки, високий анестезіолого-операційний ризик тощо (природничі); низька частота трансляції, високий друк та ін. (інформаційні); низький профіль компанії, низький попит, гіперкорекція, високий ренесанс тощо (соціогуманітарні).

Обсяг усього матеріального утворюється певною кількістю речовини – масою. Все, що має масу, прагне впасти на Землю під дією сили тяжіння, тобто має вагу. Так, актуалізуються важливі субкатегорії “**маса**” і “**вага**”, репрезентовані у термінах, на зразок: “**маса**” – *електрон, інерція, заряд* тощо (технічні); *уран, водень* та ін. (природничі); *потік, прискорювач* тощо (інформаційні); *електорат, цільова група* та ін. (соціогуманітарні); “**вага**” – *гравітація, невагомість* тощо (технічні); *тиск, салієнтність* та ін. (природничі); *щільність потоку, вага файлу, обсяг даних* тощо (інформаційні); *рівновага інтересів, електоральна вага* та ін. (соціогуманітарні).

Якщо предмети, об’єкти, речі є окремими скупченнями речовини з відповідними фізичними параметрами, є потреба говорити про їхню кількість, а у зв’язку з цим і про їхню якість. Субкатегорія “**кількість**” на вищому рівні категоризації реалізується в субкатегоріях “**величина**”, “**показник**”, “**обчислюваність**”: категорія “**величина**” репрезентує фізичну властивість матеріального об’єкта, явища, процесу, яку можна схарактеризувати кількісно, наприклад: *величина електричного кола, величина струму* тощо (технічні); *диоксидтриметил, поліхлортрифторетилен, величина ваги подвоєння ДНК* та ін. (природничі); *величина сплеску трафіку, дублювання даних* тощо (телекомунікаційні); *величина попиту, величина пропозиції, величина фіксованої винагороди* та ін. (соціогуманітарні); категорія “**показник**” у більшості випадків узагальнена характеристика якогось поняття, об’єкта, процесу, результату, властивостей, виражена в числовій формі, наприклад: *технічні показники меліоративного комплексу, технічні показники систем масового обслуговування* тощо (технічні); *показники моніторингу довкілля, показник природного руху населення* та ін. (природничі); *кількість відвідувачів сайту, кількість переглядів відео, кількість показів банера* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *показники ергометричності товару, показники конкуренто-спроможності, показники стандартизації та уніфікації товару* та ін. (соціогуманітарні); категорія “**обчислюваність**” виражає ознаку кількості, характеристику явищ, предметів,

процесів за ступенем розвитку або інтенсивності, ознаку інтенсивності, міри, ступеня, сили, рівня, наприклад: *рівень завантаження потужностей* тощо (технічні); *інтенсивність світла* та ін. (природничі); *діапазон комірок, технічний рівень пропозиції* тощо (інформаційні); *діапазон толерантності, міра успішності змін* та ін. (соціогуманітарні). Субкатегорія “**якість**” виражає сукупність суттєвих ознак, особливостей і властивостей, які відрізняють один предмет або явище від інших та надають йому визначеності. Ця субкатегорія репрезентована, наприклад, такими терміноодиницями: *критичні технології, надпровідність, надтекучість, ергономічність* тощо (технічні); *хімія високих енергій, суперматерія, інертність процесу, персистентність змін* та ін. (природничі); *високі медіа, хай-тек, проривні технології* тощо (інформаційні); *бізнес-привабливість, ефективні продажі, комерційна привабливість, інформаційний хай-вей* та ін. (соціогуманітарні).

Категорія “**рух**” – одна з найважливіших категорій у когнітивістиці. Це фундаментальне поняття реалізовано чималою кількістю одиниць у терміносфері новітніх технологій, наприклад: *реактивність, хімічна атака* тощо (технічні); *провідність матеріалу, трансплантація* та ін. (природничі); *рух інформаційних потоків, трафік даних, IP-тунелі, Інтернет-експлорер* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *технології просування, експансія ринку* та ін. (соціогуманітарні).

Категорію “**рух**” у сфері новітніх технологій можна структурувати за субкатегоріями: “**переміщення в просторі**”, “**активність / пасивність**”, “**розвиток (прогрес) / занепад (регрес)**”, “**породження / поглинання**”, “**мінливість / стійкість (динаміка / статика)**”, “**трансформація / модифікація**”, “**процес**”, які виявляють себе в таких лексико-семантичних групах термінів: “**переміщення в просторі**”: *квазітрахоїдальна траєкторія, міжпланетні польоти* тощо (технічні); *аеротаксис, транслокація рибосоми, трансдукція генетичної інформації* та ін. (природничі); *мережі передавання даних, каналне передавання голосу* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *переміщення модальності повідомлення* та ін. (соціогуманітарні); “**активність / пасивність**”: *наведена активність у радіології, активні наночастинки* тощо (технічні); *радіаційна активність, спокій речовини, активність химерних білків, інгібітор / активатор ферментів* та ін. (природничі); *інтернет-активність, активність / пасивність форуму, відвідуваність сайту, креативна активність* тощо (інформаційно-телекомунікаційні); *трейд-промо-активність, механіка промо-акцій, БТЛ-активність, інноваційна активність* та ін. (соціогуманітарні); “**розвиток (прогрес) / занепад (регрес)**”: *деградаційна відмова техніки, інвертний підсилювач, демпфувальна сила, операційний підсилювач, підсилювач-детектор* тощо (технічні); *розвиток ґрунту, лігування молекул, ампліфікація, акселерація ембріона, андрогенез, абразія, проліферація* та ін. (природничі); *інтенсифікатор сигналу, агрегування даних, налагодження програми, регресія даних, прогресія в Ексель* тощо (інформаційні); *розвиток особистості, розвиток самосвідомості, оптимізація бізнесу, модернізація продукції, еволюційне впровадження змін, еволюційність критеріїв* та ін. (соціогуманітарні); “**породження / поглинання**”: *інсоляція, інфільтрація, електрогенератор* тощо (технічні); *автополіплоїдія, проліферація, алополіплоїдія* та ін. (природничі); *генерація даних, генерування сигналу, накопичення даних, мультиплексування* тощо (телекомунікаційні);

формування портфеля замовлень, генерація конкурентоздатних ідей та ін. (соціогуманітарні); **“мінливість / стійкість (динаміка / статика)”**: динаміка обертального руху, динамічність енергосистеми тощо (технічні); динаміка популяцій, динаміка біоценозу, динаміка матеріальної точки та ін. (природничі); динаміка моделі даних, динамічність інформаційної системи тощо (інформаційні); волатильність ринку, динаміка конфлікту, динаміка валютного курсу, динамізм ділового кола та ін. (соціогуманітарні); **“трансформація / модифікація”**: модернізація мотоблока, перегрупування блоків атомів, пластичні деформації, перебудова виробничих систем, раціоналізація виробничої мережі тощо (технічні); еволюційна біологія, меліорація клімату, сукцесія, оздоровлення ґрунту та ін. (природничі); амплітудна модуляція сигналу, аналого-дискретне перетворення, апгрейд, дефрагментація диску, агрегація даних тощо (інформаційні); зміна локусу контролю, логістична стратегія просування продукції, диверсифікація виробництва, ротація персоналу та ін. (соціогуманітарні); **“процес”**: відхилення напруги від номінальної, провал напруги, електромагнітна індукція тощо (технічні); рекомбінація генів, алотропія, ізомерія та ін. (природничі); акселерація миші, завантаження операційної системи, кешування диска, сегментація пам'яті, стиснення даних тощо (інформаційні); візуалізація результатів, комерціалізація технологій, мозковий штурм, персоніфікація заробітків та ін. (соціогуманітарні).

Однією з найважливіших є категорія **“час”**, адже будь-який процес має часову протяжність. Специфіка цієї категорії у терміносфері новітніх технологій пов'язана зі скороченням часу на розроблення нової технології, швидкою заміною одних технологій іншими. Виявлення часових ознак дозволило виокремити такі субкатегорії: **“повторюваність у часі”** (спорадичність фаз, епізодичність циклів, циклічність реакції); **“одночасність”** (синхронізатор наночастинок, ізохронність α -частинок); **“частота та ритмічність”** (безперебійний струм, варіація зарядів, імпульсне збудження іонів, фарадеевський резонанс); **“послідовність подій / явищ: початок – продовження – кінець”** (ініціаль, генератор, екстраполяція, фініт, компіляція); **“тривалість – короткочасовий / довготривалий період”**, **“обмежений – умовно обмежений – необмежений період”** (тимчасовий файл, фрагментація, безліміт-зв'язок); **“перевищення часової межі”** (овертайм, надчасові, таймовер); **“співвіднесеність із майбутнім / минулим часом”** (критичні технології, неотехнології, неокосметологія, неотризол, неофідин); **“змінність у часі”** (1-брана, гравітаційна змінна, змінність випромінення); **“локалізація в часі”** (ефемеріда, аберація, нутація).

Основні **вторинні (наукові та професійні) категорії** є результатом лексико-семантичної категоризації терміносфери новітніх технологій іншого рівня. Їх представляють загальнонаукові / загальнопрофесійні та вузьконаукові / вузькопрофесійні категорії. Серед перших активною є категорія **“діяч”** на позначення особи за професією, місцем роботи, посадою, колом професійних обов'язків, родом діяльності, професійними вподобаннями, інтересами, місцем і роллю в суспільному виробництві та відносинах, що об'єктивуються у відповідних лексико-семантичних групах, наприклад: **“науковець”** (агреже, габілітований доктор (*Dr. habil.*), доктор *оф саєнс* (*D.Sc.*), *пі-ейч-ді* (*PhD*), приват-доцент тощо), **“фахівець”** (епізотолог, нейропаразитолог, НЛП-практик, соноцитолог та ін.),

“експерт” (біогенетик, біометролог, едвайсер, одоролог, поліграфолог тощо), “суб’єкт наукової діяльності” (модератор, нанофізик, нутригенетик, сетлеретик та ін.), “суб’єкт професійної діяльності” (девелопер, джобер, дилер, інсайдер, іміджмейкер, консигнатор, контент-інженер, копірайтер, маклер, мерчендайзер, неонник, промоутер, сейлзмен, спічрайтер, трейдер, фрилансер тощо).

Загальнонауковою / загальнопрофесійною є категорія “наукова / професійна діяльність”, яка об’єктивує процеси активної взаємодії суб’єкта з об’єктом із метою задоволення потреб, отримання результатів, представлена відповідними термінами, наприклад: “[наукова] діяльність” – експериментування, верифікація; “[професійна] діяльність” – девелопмент, інжиніринг, трейдинг, хед-хантинг тощо.

У межах категорії “наукова / професійна діяльність” виділяємо субкатегорії нижчого рівня “напря́м” / “галузь / сфера наукової / професійної діяльності”, “результати наукової / професійної діяльності”, “процес наукової / професійної діяльності”, “оцінювання наукової / професійної діяльності”. Субкатегорія “напря́м” / “галузь / сфера наукової / професійної діяльності” узагальнює розуміння сутності руху речей, перебігу явищ як таких, що мають певну спрямованість та упорядкованість, тяжіння або скерованість у певну сторону, у певному порядку. Її показово представляють терміни: біотехнології, робототехніка, матеріалознавство, нанотехнології, інжиніринг інновацій, телекомунікації, маркетинговий консалтинг тощо. Субкатегорія “результати наукової / професійної діяльності” розпадається на субкатегорії “результати інтелектуальної / мисленнєвої діяльності” та “результати матеріальної / виробничої діяльності”, перша з яких есплікується в субкатегоріях вищого ступеня конкретизації “теорія” та “концепція”, а друга – “продукт” та “розробка”. Субкатегорія “теорія” репрезентує форму синтетичного знання про певний сегмент дійсності, сукупність узагальнених положень, фактів, досвіду, систему принципів та ідей про явища, процеси та закони, яка ґрунтується на проникненні в їх сутність: теорія абсолютних переваг, теорія аномії, теорія хеджування, теорія граничної корисності, теорія вірогідності успіху, теорія мотивації Маслоу, теорія підсвідомого Фрейда, теорія графів тощо. Субкатегорія “концепція” формалізує узагальнення певного способу розуміння, трактування явищ та процесів, утілення системи поглядів на частину освоюваної дійсності й реалізацію конструктивного принципу дій у цій дійсності: концепція ідеальної системи, концепція інтегрованого бізнесу, концепція соціально-етичного маркетингу, концепція адміністративної реформи та ін. Субкатегорія “продукт” формалізує уявлення про матеріалізований результат роботи, діяльності: гідролітак-екраноліт БЕ-2500, голографічний ансамбль, елексар, електромобіль, єврокоптер ЕС130 Т2, лазерний діод, синтезований кристал, термоелектричний матеріал, фотопараметричний детектор тощо. Субкатегорія “розробка” називає втілений у письмову / електронну форму об’єкт, носій інформації, який засвідчує факти певного значення й покликаний фіксувати результати роботи: експертний висновок, інвестиційний проект, посвідчення про марочний знак, документ про об’єкт будівництва, техніко-економічне обґрунтування, техніко-комерційна пропозиція та ін. Субкатегорія “процес наукової / професійної діяльності” реалізує семантику протікання, перебігу якогось явища, послідовності

дій, спрямованих на досягнення певного результату, або сукупності станів, які характеризують суб'єкт у часі: *генеральне проектування, імплантація інновацій, персоніфікація заробітків, ротація персоналу, сегментація бізнес-оточення, синхронізація процесів* тощо. У терміносфері соціогуманітарних технологій вирізняємо субкатегорію “**пізнавальний процес**” у її екстраполяції на штучний інтелект, наприклад: *аналогове маркування, ведення свідомості, внутрішнє інтерпретування, вбудовування, екстракція знань, калібрування інформації, моделювання ситуації, множинний опис події* та ін. Субкатегорія “**оцінювання наукової / професійної діяльності**” узагальнює процеси розпізнавання й оцінювання властивостей, особливостей людини, речі, механізму, що полягають у цілеспрямованому дослідженні отриманих результатів і їх узагальненні у вигляді діагнозу / висновку: *діагностика бізнесу, бізнес-діагностика, моніторинг, тестування ринку, аналіз витрат проекту, анкетування, вимірювання, інтерв'ю, кошторисне оцінювання* тощо.

Загальнонаукова / загальнопрофесійна категорія “**наукова / професійна діяльність**” корелює із субкатегоріями нижчого рівня: субкатегорія “**професійні [операційні] дії**” є виявом енергії, руху, впливу, функціонування людини в професійному середовищі: *віддалене діагностування, віддалене маніпулювання, дистанційне управління, електронне розсилання, електронне спонсорство* тощо; субкатегорія “**інтелектуальні / мисленнєві дії**” виявляє внутрішню, розумову енергію, рух людської думки, ідей: *абстрагування, нейропрограмування, сугестія* та ін. Остання категорія ділиться на субкатегорії нижчого рівня “**план**”, “**програма**”, “**стратегія**”, “**прогноз**”, які об'єктивуються у відповідних лексико-семантичних групах: “**план**” реалізує уявлення про задум, структуровану ідею, проект або завдання, здійснення яких вимагає виконання попередньо обдуманих дій, заходів, об'єднаних певною метою, а також передбачуваний порядок процесів, явищ, дій або робіт на певний термін: *план введення інновацій, план професійного розвитку, план консультаційних заходів, план бухгалтерських рахунків* тощо; “**програма**” передбачає затверджений систематизований перелік заздалегідь спланованих дій, процесів та заходів: *антикризова програма, програма блокування сайтів, програма модернізації управління, програма диверсифікації виробництва* та ін.; “**стратегія**” експлікує інтерпретацію діяльності, яка передбачає розроблення генерального плану дій, що визначає мету праці, пріоритети завдань, терміни виконання, послідовність етапів реалізації тощо: *виробнича стратегія, стратегія управління персоналом, корпоративна стратегія* тощо; “**прогноз**” узагальнює діяльність із розроблення ймовірних суджень про майбутні дії, процеси, результати та створення наукових моделей майбутніх подій: *прогноз балансу підприємства, прогноз бюджету, прогноз курсів валют, прогноз сприйняття змін* та ін.

До арсеналу загальнонаукових / загальнопрофесійних категорій відносимо також субкатегорію “**спосіб дії**”, яка експлікується в субкатегоріях нижчого рівня “**[науковий] метод / метод оперування**”, що формалізують систематизовану сукупність дій, заходів, які необхідно здійснити, щоб вирішити певне завдання чи досягнути певної мети: *метод Альтшуллера, метод векторів переваг, метод Дельфі, метод експертної класифікації, метод морфологічного аналізу, трансектний метод* тощо; “**[наукова] методика / методика [професійної]**

операції]”, виражає складений алгоритм, процедуру проведення певних дій, яка відрізняється від методу конкретизацією прийомів і завдань: *методика випробувань, діагностична методика, методика Монтессорі, методика вимірювання ригідності, методика вимірювання локусу контролю* та ін.

Загальнонауковою / загальнопрофесійною також є категорія **“взаємодія”**, що виявляється у субкатегоріях **“принцип”**, **“правило”**, **“закон”**: субкатегорія **“принцип”** узагальнює виявлення основного закону, правила, положення, які стають підґрунтям інших законів, правил, положень: *принцип ієрархічного управління, принцип ієрархічності потреб, принцип конкурентної переваги, принципи розміщення продуктивних сил* тощо; субкатегорія **“правило”** конкретизує принцип, який лежить в основі чогось, узагальнює настанову, норму, прийняту в суспільстві, спільноті: *правило оброблення даних, правило свердлика для соленоїда, правило відліку за допомогою штангенциркуля* та ін.; субкатегорія **“закон”** інтерпретує об’єктивні необхідні зв’язки між явищами, внутрішні суттєві зв’язки між причиною та наслідком; експлікує основні правила діяльності, зумовлені сутністю цих процесів: *закон ієрархії проблем, закон консалтингового колеса, основний психофізичний закон Вебера-Фехнера, закон руху матеріальної точки* тощо.

Загальнонаукові / загальнопрофесійні категорії **“закономірність дій”**, **“послідовність дій”** репрезентовані в субкатегоріях **“[наукова] модель”** / **“модель [професійної діяльності]”**, **“процедура [наукового дослідження]”** / **“процедура [виробничої операції]”** та **“механізм”**: субкатегорія **“[наукова] модель”** узагальнює закономірності влаштування чогось: *матрична модель, взірцева модель конструкції, модель логічного рівня*; субкатегорія **“модель [професійної діяльності]”** узагальнює закономірності дії чогось: *моделі працевлаштування, модель консультування, модель міжособистісного спілкування, модель успішного інноваційного процесу*; субкатегорія **“процедура [наукового дослідження]”** / **“процедура [виробничої операції]”** виражає офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення чого-небудь: *процедура метилування ДНК, процедура лазерного легування, процедура екстракорпорального запліднення* тощо; субкатегорія **“механізм”** формалізує уявлення про внутрішнє влаштування, організацію чогось, що призводить до його функціонування: *механізм оновлення продукції, механізм управління якістю, мотиваційний механізм, механізм правового регулювання, механізм ліквідації підприємства, механізм лізингового кредитування* та ін.

Прикладами вузьконаукових категорій (конкретнонаукових), які втілюють спеціаліні наукові поняття конкретної сфери пізнання, можуть бути категорії **“авіакосмонавтика”** (*вимірювальна аерокосмічна лабораторія, космічний медико-біологічний експеримент, космічний науково-дослідний комплекс* тощо), **“лазери”** (*лазерна орієнтація, лазерна пеленгація, лазерне вимірювання, лазерне зондування, лазерне термооброблення, лазерний 3-D друк* та ін.), **“нанотехнології”** (*графени, механосинтез, нановолокна, нанодисперсні рідини, нанокаталіз, нанокompозити, нанорибологія, фулерени* тощо), **“генетика”** (*біохімічна генетика, генетика вірусів, генетика мікроорганізмів, генетична інженерія, експресія генів, селекція генів* та ін.), **“ядерні технології”** (*нейтронна нанодіагностика, керований термоядерний синтез, радіаційне оброблення крові, радіаційне оброблення лікарських препаратів,*

холодний ядерний синтез тощо), “**новітня психологія**” (імперативний вплив, каналізація настрою, модифікація психічних станів, перефокусування уваги, потребо-мотиваційна корекція, трансформація переконань та ін.).

Вузкопрофесійні категорії – категорії, якими оперують фахівці окремих специфічних сфер зайнятості: “**біомедична радіоелектронна діагностика**” (балісто-кардіографія, динамографія, езофагокардіографія, електроміографія, електрокардіографія, ехокардіографія, реовазографія, реокардіографія, спірографія, сфігмографія тощо), “**нейрохірургічний інструментарій**” (голка з мандреном, голка-канюля зі стилетом, гіпофізарні кісткові кусачки, гіпофізарний пінцет, енуклеатор, краніотом “Умбах”, кусачки Хорслі, нейрохірургічна кюретка, нейрохірургічні ложки, распатор, щипці Лістона, трепан, мікрохірургічний голкотримач та ін.), “**генетичне обладнання**” (ампліфікатор, біолістична гармата, гомогенізатор, газовий хроматограф, електропоратор, іонний хроматограф, мікровіскозиметр, мікроманіпулятор, муфельна піч, модульний поляриметр, рефрактометр, секвенатор, титратор, ультрацентрифуга, флуоресцентний мікроскоп тощо).

П’ятий розділ “Екстралінгвальні соціокогнітивні чинники формування і розвитку терміносфери новітніх технологій” охопив студії змін, трансформацій і модифікацій у досліджуваній терміносфері. Простежено як масштабні тенденції в концептосферах (запозичення, імпортування концептів, концептуальна спеціалізація), так і мікроаспекти формування терміносфери (комунікативна інтенція як чинник термінопородження й концептотворення).

Міжнародні мовно-професійні контакти спричиняють появу запозичень у терміносфері новітніх технологій, які репрезентовано різними типами: запозичення – матеріальні буквальні, матеріальні трансформовані, змішані, буквальні кальки, трансформовані кальки, інтернаціоналізми з греко-латинськими елементами, іншомовні аббревіатури:

1) **матеріальні літерні входження: терміни, запозичені латиницею**, напр.: *dial-up, firewall, in vitro, message, on-line, pixel, set-up, SMS, soft, web* тощо; **терміни, запозичені способом транслітерації**, напр.: *скан-поінт* (англ. *scanpoint*) – авіакосм.; *браб* (англ. *brab*) – військ.; *диджикон* (англ. *digicon*) – електрон.; *бланкет* (англ. *blanket*) – енергет.; *скін-ефект* (англ. *skin effect*) – нанотех.; *інтерферометр* (англ. *interferometer*) – опт.; *імобілайзер* (англ. *immobilizer*) – транспорт.; *беклог* (англ. *backlog*) – робототех.; *резонатор* (англ. *resonator*) – лазер.; *цитохалазин* (англ. *cytochalin*) – генет.; *інтрон* (англ. *intron*) – біол.; *трифінілен* (англ. *trifinilen*) – хім.; *бетатрон* (англ. *betatron*) – фіз.; *арбовірус* (англ. *arbovirus*), *дженерик* (англ. *generic*) – фармак.; *постинг* (англ. *posting*), *свопінг* (англ. *swapping*) – інформ.; *мейнстрім* (англ. *mainstream*) – телеком.; *атрибут* (англ. *attribute*) – бренд.; *тренд* (англ. *trend*) – девелоп.; *аутсорсинг* (англ. *outsourcing*) – інжинір.; *контролінг* (англ. *controlling*), *дилінг* (англ. *dealing*) – консалт.; *кластер* (англ. *cluster*) – маркетинг.; *артефакт* (англ. *artifact*) – менедж.; *слоган* (англ. *slogan*) – PR-техн. тощо; **терміни, запозичені способом трансфонації**, напр.: *кліренс* (англ. *clearance*) – авіакосм.; *візир* (англ. *visor*) – військ.; *дисипативна плазма* (англ. *dissipative plasma*) – електрон.; *газовий демандер* (англ. *gasedetander*) – енергет.; *трибологія* (англ. *tribology*), *темплет* (англ. *template*) – нанотех.; *голографія* (англ. *holography*) – опт.; *бітова карта* (англ. *bitchart*) – робототех.;

вакуумна камера (англ. *vacuum chamber*) – лазер.; генотерапія (англ. *genetherapy*) – генет.; синтетаза (англ. *synthetase*) – біол.; імплізія (англ. *implosion*), іонізація (англ. *ionization*) – фармак.; гіпертекст (англ. *hypertext*), атрибут (англ. *attribute*) – інформ.; мультиплексор (англ. *multiplexer*) – телеком.; синергія (англ. *synergy*) – інжинірінг.; дисконт (англ. *discount*) – маркетинг.; ідеограма (англ. *ideogram*), венчурний фонд (англ. *venture fund*) – менедж.; інсталяція (англ. *installment*), конгруентність (англ. *congruency*) – НЛП; іміджологія (англ. *imagelogy*) – PR-техн. тощо;

2) матеріальні трансформовані запозичення, що утворилися шляхом перетворення фрази на слово та слова на фразу, напр.: втомлювальна довговічність [літака] (англ. *fatigue*) – авіакосм.; реактивна ракета (англ. *missile*), коліматорний приціл (англ. *aimpoint*) – військ.; зчитування сигналів (англ. *readout*) – електрон.; кінцева точка кипіння (англ. *endpoint*) – енергет.; ахроматичний об'єктив (англ. *achromat*), ахроматичний стимул (англ. *stimulus*) – опт.; з'єднувач-блокувальник (англ. *anchor*) – транспорт.; блок формування (англ. *composer*), пульт оператора робота (англ. *console*) – робототех.; вузька смуга напilenня (англ. *track*) – лазер.; локалізація генів на хромосомі (англ. *mapping*) – генет.; мембранні бульбашки з вантажем (англ. *cargo*) – біол.; оптичний органічний барвник (англ. *sensibiliser*) – хім.; розділення молекулярного іона (англ. *dissociation*) – фіз.; безкоштовне програмне забезпечення (англ. *freeware*) – інформ.; багатостволовий ретранслятор (англ. *multitransponder*) – телеком.; глуха стіна будівлі для реклами (англ. *brandtower*) – бренд. та ін.;

3) запозичення інтернаціоналізмів, що складаються з греко-латинських елементів, напр.: аероіонізатор, авіатраса, картограф – авіакосм.; відеотрейсер, антидетонатор – військ.; гіротрон, клістрон, ледатрон, мікроелектрод, оротрон – електрон.; геліотрон, суперкремнікон, фотогеліограф, фотодіод – енергет.; аерогель, антикварк, анти когерер – нанотех.; автоколіматор, полярископ – опт.; декодер, пневмоблок, рефлектометр – робототех.; віброграф, віброфон, уніфікатор – лазер.; літограф, циклограф, аксонометр, діафаноскоп, керограф, пікнометр, ферометр – приладобуд.; дегенерація, рекомбінація – генет.; макромолекула, мікробіоценоз – біол.; автоіонізація, макроліквація, макрокристал – хім.; антигіперон, антистокс, мікрохвиля, феромагнетик – фіз.; десубліматор, ультрафільтр – фармак.; аудіофайл, відеокарта, гіпервставка, гіпертекст, кілобіт, унікод, мікропроцесор, мультипроцесор, фотопринтер – інформ.; відеосигнал, демодулятор, макроасемблер, мультимедіа – телеком.; дезінтеграція, синхроінжинірінг – інжинірінг.; квазіконкуренція, субпродукт – маркетинг.; мегаконтролінг, синхроконтролінг – консалт.; макропрограма, метамодель, субмодальність – НЛП; аудіокоуч, відеотьютор, мультимедіасервер – освіт.-трен.; девіатор, контрагент – політ.; мікрокосм – психол. тощо;

4) змішані запозичення (гібриди з частковою морфемною заміною, греко-латинським елементом), напр.: пневмодвигун, пневмохід – транспорт.; аеромаяк, аероміст, пневмокостюм – авіакосм.; біодатчик, вібродатчик – електрон.; аудіоплата, медіаносій – телеком.; гіперпосилання, автоповідомлення – інформ.; квазіціна, мікросередовище – інжинірінг.; геліовловлювач, аеромлин – енергет. та ін.;

5) буквальні кальки, наприклад: дифузійний резистор (англ. *diffusion resistor*) – електрон.; паливо бланкета (англ. *blanket fuel*), реактор-спалювач (англ. *burner reactor*) – енергет.; деривація сигналів (англ. *signal derivation*), проектування

конфігурації (англ. *configuration design*) – робототех.; кріохімічний синтез (англ. *criochemical synthesis*), позаклітинний матрикс (англ. *extracellular matrix*) – нанотех.; ахроматичний об'єктив (англ. *achromatic objective*) – опт.; газовий гідромотор (англ. *gas gyromotor*) – приладобуд.; аероцентрична хромосома (англ. *acrocentric chromosome*), барбіталовий буфер (англ. *barbital buffer*) – генет.; експресія гена (англ. *gene expression*) – біол.; баритовий крон (англ. *barite crown*) – хім.; автоматична іонізація (англ. *automatic ionization*), діелектричний кристал (англ. *dielectric crystal*) – фіз.; антивірусна програма (англ. *antivirus program*), активний домен (англ. *active domen*) – інформ.; інноваційний потенціал (англ. *innovative potential*) – девелоп.; експертна група (англ. *expert group*) – інженір.; референтний індекс (англ. *referent index*) – НЛП; соціальні стандарти (англ. *social standards*), сенсорна адаптація (англ. *sensor adaptation*) – психол. тощо;

б) **трансформовані кальки**, напр.: двошаровий фоторезист (англ. *double photoresist*) – електрон.; енергія біомаси (англ. *biomass energy*) – енергет.; квантова яма (англ. *quantum well*) – нанотех.; вісь візуалізації (англ. *aiming axis*), об'єктив-апохромат (англ. *apochromatically corrected lens*) – опт.; рідинний тахометр (англ. *fluid-displacement tachometer*) – транспорт.; автономна діагностика робота (англ. *robot off-line diagnosis*) – робототех.; дефлектор лазерного променя (англ. *deflector of laser beam*) – лазерна техніка; умовно-летальна мутація (англ. *conditional lethal mutation*) – генет.; клітинна селекція (англ. *cellselection*), клональне мікророзмноження (англ. *clone microvegetation*) – біол.; аналогово-цифрова мережа (англ. *analog and digital network*) – телеком.; метод векторів переваг (англ. *superiority vectors*) – девелоп.; спин-оф-підприємство (англ. *spin-off enterprise*), життєвий цикл продукту (англ. *product life cycle*) – маркетинг.; контактне середовище (англ. *environment*), ключі доступу (англ. *access keys*) – НЛП; кіберзагарбання (*cybersquatting*) – психол.; акрилайт (англ. *acryliclight*) – PR-техн. та ін.;

7) **запозичення іншомовних абревіатур**, напр.: **запозичені звукові та літерні терміни-абревіатури, оформлені латиницею**, напр.: BPR (англ. *black public relations*) – чорний піар, BTL (англ. *below the line*) – непряма реклама, CPS (англ. *cost per sale*) – плата за продаж, CPT (англ. *cost per thousand*) – ціна за тисячу, HDI (англ. *human development index*) – індекс людського розвитку, IRR (англ. *internal rate of return*) – внутрішня норма прибутку, NLP (англ. *neuro linguistic programming*) – нейролінгвістичне програмування, SIA (англ. *social impact assessment*) – оцінка соціального впливу, CMT (англ. *cadmium mercury telluride*) – телурид кадмію-ртуті тощо; **запозичені звукові та літерні терміни-абревіатури, оформлені кирилицею**, напр.: ДОС – дискова операційна система, ТРД – турбореактивний двигун, РЛС – радіолокаційна станція, ПК – персональний комп'ютер тощо; **запозичені гібридні одиниці – абротерміносимволи** – комбінації букв та цифр, напр.: Ar-32, Ka-20, Rob-10, Ram-1, SL-1, SL-2, Pu-238, U-233 тощо; **запозичені змішані терміни-абревіатури**, утворені комбінаціями літер початку та середини слова багатоконпонентних і складноскорочених слів, напр.: CLS (англ. *Clear Screen*) – чистий екран, FDB (англ. *Forwarding Database*) – таблиця комутації, HDW (англ. *hard ware*) – технічне забезпечення, ITV (англ. *interactive television*) – інтерактивне телебачення, PLPL (англ. *Plug and Play*) – “увімкни й працюй” тощо; **запозичені терміни, утворені поєднанням**

аббревіатури (латиницею) з іменником (латиницею), напр.: *DNR-system* (англ. *digital noise reduction system*) – система цифрового шумозаглушення, *LFC-wing* (англ. *wing with laminar flow control*) – крило зі штучною ламінаризацією граничного шару, *FM-range* (англ. *frequency modulation range*) – діапазон частотної модуляції тощо; **запозичені терміни, утворені поєднанням аббревіатури (латиницею) з іменником (кирилицею)**, напр.: *CD-спектр* (англ. *circular dichroism spectra*) – спектр кругового дихроїзму; *CID-камера* (англ. *charge injection-device*) – телекамера на базі приладів із зарядовою інжекцією; *EDA-комплекс* (англ. *electron donor acceptor*) – електронно-донорно-акцепторний комплекс; *FAQ-сторінка* (англ. *Frequently Asked Question*) – сторінка сайту із запитаннями, що надходять від користувачів найчастіше; *FOB-ціна* (англ. *Free On Board*) – ціна на вугілля на місці видобутку; *FTP-клієнт* (англ. *file transfer protocol*) – програма для спрощення доступу до FTP-сервера; *HCN-лазер* (англ. *hydrogenous cyanide*) – гідрогенний ціанідний лазер; *HTML-документ* (англ. *hyper text markup language*) – документ, написаний стандартною мовою розмітки в інтернет; *IP-тунель* (англ. *Internet protocol*) – канал зв'язку між двома мережами; *ND-фільтр* (англ. *neutral density filter*) – нейтрально-сірий світлофільтр; *RL-код* (англ. *run-length*) – код довжини пробігу сканувального променя за введення зображень; *YAG-лазер* (англ. *yttrium aluminium garnet*) – лазер на ітрії-алюмінієвому гранаті тощо; **запозичені терміни, утворені поєднанням аббревіатури (транслітерованої або трансфонованої кирилицею) з іменником (кирилицею)**, напр.: *НЛП-практик* (англ. *NLP-practic*), *ПДФ-файл* (англ. *PDF file*), *РГБ-режим* (англ. *RGB-regime*), *Сі-Пі-Ті-прайс* (англ. *CPT price*), *Сі-Пі-Ю-кеш* (англ. *CPU cash*), *ХТМЛ-документ* (англ. *HTML document*), *РТФ-документ* (англ. *RTF-document*) тощо.

Лінгвокультурні інтерференції сприяють імпортуванню іншокультурних концептів в українську терміносферу новітніх технологій. У цьому процесі простежено кілька тенденцій: деякі концепти принципово не прижилися в концептосфері відповідних технологій (“порожні”), інші набули функціонування із семантичною конотацією (“конотовані”), треті адаптувалися / не адаптувалися своїм змістом в українській концептосфері (“термінологічно не адаптовані / адаптовані”), четверті ввійшли зі змістовою модифікацією або без неї в національну семантичну структуру (“змістово модифіковані / змістово не модифіковані”).

“Порожні” імпортовані концепти – це концепти, які з певних причин було імпортовано до української концептосфери, хоча вони позначають річ, явище чи процес, відсутні в реаліях української дійсності та відповідно лінгвокультури, напр.: *коворкінг* (консалт.) – “use of an office or other working environment by people who are self-employed or working for different employers, typically so as to share equipment, ideas, and knowledge” – “формат офісної роботи, зручний для фрилансерів і підприємців-початківців, які не мають змоги або необхідності в оренді повноцінного офісу, але потребують робочого місця”; у широкому смислі – “модель організації роботи людей, найчастіше фрилансерів, із різним типом зайнятості в єдиному робочому просторі; у вузькому – “колективний офіс”. В українській професійній лінгвокультурі цей концепт відсутній, не адаптувався, оскільки суб'єкти трудових відносин можуть

користуватися дрібнішими, ніж офіс, приміщеннями (кіоск, павільйон, ларьок, торгове місце, торговий майданчик, навіс) та працювати вдома.

Конотовані імпортовані концепти – концепти, які у відповідній сфері втілюють той самий зміст, що й власне українські, проте реалізують конотативне навантаження, а часто й позиціонуються як “модні”, “сучасні” концепти, напр.: *нюзмейкер* (PR-техн.) – “a person whose activities or accomplishments are reported as news, esp. one who is a prominent figure in the news” – “особа як джерело нової й цікавої інформації в певній галузі”, “1. Суб’єкт, чиї вчинки чи висловлювання стають приводом для новин, викликають широкий громадський інтерес; 2. Фахівець, чиїм завданням є створення і поширення новин, пробудження широкого громадського інтересу (до певного предмета чи видання)”. За нашими спостереженнями, концепт реалізує додаткову конотацію “посадова (чиновники, керівники, політики, бізнесмени) або харизматична (артисти, телеведучі, шоу-зірки) особа, яка демонструє свою діяльність, зміну статусу, оточення, особисте життя тощо”. У сучасному дискурсі зустрічаються інтерпретації “новинар” і “новинник”.

Термінологічно не адаптовані імпортовані концепти – концепти, які відсутні в українській лінгвокультурі або ще не прижилися в ній, що нав’язують цінності іншої мовної наукової / професійної культури, напр.: *ай-ті-фармінг* (електрон.) – “hardware, software and technology based services tailored to the needs of the modern farm business” – “електронне устаткування для ведення фермерського господарства програмованими засобами”. Концепт з’явився в країнах із вищим рівнем економічного розвитку. В Україні він ще термінологічно не адаптований, проте вже частково актуалізується в свідомості українських фермерів.

Термінологічно адаптовані імпортовані концепти – концепти імпортовані до української наукової / професійної лінгвокультури з іноземних лінгвокультур, хоча фіксують чужі цінності, виділяють ті смислові об’єкти, яких в українській лінгвокультурі початково не було, проте, перейшовши до нашої концептосфери, інтегрувалися і встановили аналогічні ціннісні відношення в осмисленні світу, напр.: *кібернетична безпека, кібербезпека* (військ., інформ.) – “state of being protected against the criminal or unauthorized use of electronic data or measures taken to protect a computer or computer system (as on the Internet) against unauthorized access or attack” – “сукупність засобів, стратегій і принципів захисту національного кіберпростору, а також корпоративних і приватних інформаційних систем від кібератак”, “безпека держави в кібернетичному просторі як інтернет-середовища, так і програмного середовища офлайн”. Концепт виник в американській військовій лінгвокультурі як рефлексія на розвиток кібернетичної злочинності в США та адаптувався в українській концептосфері з аналогічним змістом.

Змістово модифіковані імпортовані концепти – концепти, що, пропонуючи спочатку іншокультурні цінності, із часом набувають іншого змісту в концептосфері-реципієнті, ніж у відповідній концептосфері-донорі, напр.: *інтерактив* (менедж.) – “1. involving communication between people; 2. interactive system or computer program is designed to involve the user in the exchange of information” – “взаємодія через діалог”; “процес діалогу, інформаційного

обміну, інформаційної взаємодії читачів чи глядачів із авторами чи ведучими сайту, блогу, теле- або радіопередачі”. Імпортований концепт зазнав змістової модифікації, а сам термін-вербалізатор порівняно з мовою-джерелом змінив граматичний статус, перейшовши із категорії прикметника (з англ. – інтерактивний, діалоговий, у режимі діалогу) до категорії іменника.

Змістово не модифіковані імпортовані концепти – концепти, що зберігають тотожність змісту в концептосферах лінгвокультури-донора та лінгвокультури-реципієнта, напр.: *інфографіка* (інформ.) – “chart, diagram, or illustration (as in a book or magazine, or on a website) that uses graphic elements to present information in a visually striking way” – “графічний спосіб подання якої-небудь інформації для забезпечення її візуального сприйняття”; “графічний спосіб подання інформації, даних і знань із метою більш наочного та чіткого викладення задуму”. Концепт адаптувався в багатьох мовах технологізованого, глобалізованого світу, зберігаючи своє первинне значення.

Розвиток нових сфер людської діяльності активізує процеси термінологізації, ретермінологізації та транстермінологізації в терміносфері новітніх технологій. Соціокогнітивне термінознавство інтерпретує термін як результат раціонального пізнання дійсності, яке відбиває усвідомлені ознаки в різних змістових компонентах терміноконцепту, досліджує закономірності формування концептуального змісту термінів. Механізм термінологізації з погляду соціокогнітивного термінознавства має аналогію з механізмом концептуалізації термінологічного концепту. Звичайні концепти, що наявні в концептосфері мови, проникають до терміносфери / термінологічної концептосфери, набувають певних змістових компонентів і перетворюються на терміноконцепти (термінологізація). У відповідній термінологічній концептосфері наукової галузі чи фаху такий терміноконцепт може зазнавати ретермінологізації, транстермінологізації та детермінологізації, знову переходячи до звичайної концептосфери, адже терміни, як спеціальні мовні одиниці, реалізують свої властивості тільки в межах “рідної” конкретної терміносфери (детермінологізація).

Первинна термінологізація: покриття – загальноф. “дія за значенням покрити”; “те, чим *покривають* яку-небудь поверхню з метою її захисту”; “нанесений на об’єкт відносно тонкий поверхневий шар з іншого матеріалу; те, чим *покривають* яку-небудь поверхню з метою її захисту, прикраси”; **покриття** – телеком. “сукупність зон (осередків, стільників), у яких *розповсюджуються* радіохвилі базових станцій, що становлять мережу інтернет- або мобільного зв’язку” – метонімічне перенесення за суміжністю ‘покриття – зони поширення.

Вторинна двоступенева термінологізація: мережа – загальноф. “риболовна *сіть* з великими вічками”; **мережа** – телеком. “сукупність яких-небудь *шляхів, ліній зв’язку, каналів*”; **мережа** – телеком. “сукупність *технічних засобів* телекомунікацій та споруд, призначених для *маршрутизації, комутації, передавання та/або приймання* знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого виду по радіо, проводових, оптичних чи інших електромагнітних системах між кінцевим обладнанням” – первинна і вторинна метонімізація за подібністю виконуваних функцій; інший вектор термінологізації: **мережа** – тех. “сукупність пристроїв, розташованих на

якій-небудь території та пов'язаних однією системою”; *мережа* – електротех. “об’єднання електроприймачів із щитком, приєднання щитків і розподільних пристроїв до світильників, штепсельних розеток та інших електроприймачів”.

Вторинна багатоступенева термінологізація: *блок* – загальнонавч. “окрема, незалежна частина споруди, машини тощо, яка складається також із окремих елементів або деталей”; *блок* – техн. “відносно незалежна частина чого-небудь, що виконує якусь окрему функцію”; *блок* – техн. “механізм, конструкція, комплект чогось, що складається з кількох однорідних частин”; *блок* – техн. “окрема, незалежна частина споруди, машини і т. ін., що складається також із окремих елементів або деталей”; *блок* – техн. “вузол машини з кількох однакових частин”; *блок* – техн. “конструктивний збірний елемент для зведення стін будинку”.

Первинна ретермінологізація за схемою “терміносфера А → загальнонавчана мова → терміносфера Б”: *арена* (істор.) – “у давньоримському цирку – посипаний піском майданчик, де відбувалися бої гладіаторів, спортивні змагання та ін.”; *арена* (загальнонавч.) – “місце, де відбувається яка-небудь дія, подія”; *арена* (будів., спорт) – “спортивне поле з прилеглими до нього секторами й біговою доріжкою”; *арена* (техн.) – “майданчик для випробування транспортних засобів”.

Первинна ретермінологізація за схемою “терміносфера А → терміносфера Б (загальнонавчана мова) → терміносфера А”: *подіум* (інженер. істор.) – “підвищення навколо арени античного цирку з місцями для почесних гостей (імператора, сенаторів і т. ін.)”; *подіум* (загальнонавч.) – “піднесена ділянка підлоги”; *подіум* (будів.) – “висока прямокутна платформа зі сходами з одного боку і похилими іншими боками”; *подіум* (інжинір.) – “піднята ділянка підлоги для прихованого розміщення технологічних елементів та комунікацій, наприклад, труб, дротів”.

Вторинна ретермінологізація за схемою “загальнонавчана мова → терміносфера А → терміносфера Б”: *ланцюг* (загальнонавч.) – “ряд металевих кілець, послідовно з’єднаних одне з одним”; *ланцюг* (техн.) – “устаткування, що складається з поєднаних між собою елементів, які утворюють неперервну лінію”; *ланцюг* (електротех.) – “сукупність джерел, приймачів електричної енергії і дротів, що сполучають їх”; *ланцюг* (молек. генет.) – “послідовність нуклеотидів, що кодує клітину ДНК”.

Семантична транстермінологізація за схемою “терміносфера А → терміносфера Б”: *аберація* (опт.) – “нечіткість або викривленість зображення, що його дають оптичні прилади”; *аберація* (генет.) – “зміна структури хромосом, що виникає за їхніх розривів, із наступною втратою генетичного матеріалу, його частковим подвоєнням або поступовим з’єднанням фрагментів хромосом в новому співвідношенні”; *матрикс* (генет.) – “основна речовина хромосоми, у яку “вкраплені” гени”; *матрикс* (поліграф.) – “один із способів виготовлення еластичних форм високого друку”; *сайт* (генет.) – “найменша ділянка гена, яка здатна підлягати мутаціям і рекомбінуватися залежно від інших ділянок”; *сайт* (інформ.) – “місце веб-сторінки в інтернеті, яка має чітко структуровану назву”.

Функціональна транстермінологізація за схемою “терміносфера А → терміносфера Б”: *дрейф* (мореплав.; авіакосм.) – “зміна курсу судна або літака від початкового під дією чого-небудь”; *дрейф* (генет.) – “явище ненаправленої зміни частот алельних варіантів генів у популяції, зумовлене випадковими

статистичними причинами”; *дрейф* (метролог.) – “небажана зміна значення вихідного сигналу пристрою в той час, коли значення всіх його вхідних сигналів незмінні”; *полігон* (військ.) – “спеціально відведена й підготовлена ділянка суші, неба або моря, призначена для підготовки (навчання) особового складу військ та випробувань різних видів озброєння й військової техніки”; *полігон* (будів.) – “відкритий майданчик, пристосований та обладнаний для виготовлення збірних залізобетонних конструкцій (або їх елементів)”; *полігон* (робототех.) – “ділянка місцевості, обладнана спеціальними спорудами, приладами тощо для випробування технічних засобів різного призначення”; *полігон* (осв.-трен.) – “територія, на якій проводяться рольові ігри на місцевості”.

Міждисциплінарний синтез знання спричиняє семантичну спеціалізацію терміноконцептів, що становить розвиток окремої ознаки в їхній змістовій структурі, інтенсифікації в ній “особливих” значень за умови входження концептів до нової концептосфери. *Семантична спеціалізація концептів* буває *ступеневою* – зі спонтанним виявом нової ознаки (*одноступеневою* / *двоступеневою*), *градуальною* – із поступовим виявом нової ознаки (*однорівневою* чи *дворівневою*), *радіальною* – з одночасним розвитком нових ознак у різних семантичних модифікаціях концепту.

Концепт (техн.) “механізм”, який реалізує зміст “пристрій, що передає або перетворює рух, прилад”, у результаті міжфахової комунікації та синтезу нового знання зазнав трансферу з терміносфери технічних новітніх технологій (напр., робототех. *конструкторський механізм*, авіакосм. *пусковий механізм*) до терміносфери соціогуманітарних із семантичною спеціалізацією різних типів, напр.: політ. *національний механізм* (одноступенева з набуттям ознаки ‘масштабності’), управ. *державний механізм* (одноступенева з набуттям ознаки ‘державний’), управ. *виконавчий механізм* (двоступенева з набуттям ознаки ‘державний’ → ‘виконавчий’), маркет. *механізм виживання* (радіальна з розвитком нової ознаки ‘виживання’ з-поміж інших ознак), маркет. *механізм закупівель* (радіальна з розвитком нової ознаки ‘закупівлі’ з-поміж інших ознак), маркет. *механізм конкуренції* (радіальна з розвитком нової ознаки ‘конкуренція’ з-поміж інших ознак), маркет. *механізм реалізації* (радіальна з розвитком нової ознаки ‘реалізація’ з-поміж інших ознак), НЛП. *механізм візуалізації* (радіальна з розвитком нової ознаки ‘візуалізація’ з-поміж інших ознак), НЛП. *механізм впливу* (радіальна з розвитком нової ознаки ‘вплив’ із-поміж інших ознак), НЛП. *механізм пам’яті* (радіальна з розвитком нової ознаки ‘пам’ять’ із-поміж інших ознак), НЛП. *механізм саморегулювання* (радіальна з розвитком нової ознаки ‘саморегулювання’ з-поміж інших ознак), консалт. *механізм допомоги* (радіальна з розвитком нової ознаки ‘допомога’ з-поміж інших ознак), консалт. *механізм моніторингу* (радіальна з розвитком нової ознаки ‘моніторинг’ із-поміж інших ознак) тощо.

Концепт (інформ.) “програмне забезпечення” акумулює знання про сукупність програм оброблення інформації – операційні системи, професійні програми, офісні пакети, спеціалізовані програми, службові програми, засоби розроблення й прикладні програми тощо, що у терміносфері інформаційно-телекомунікаційних новітніх технологій репрезентують терміни: *програма-завантажувач*, *програма-компілятор*, *програма-оболонка*, *програма-пакувальник*, *програма-антивірус*,

програма-комунікатор, програма діагностики, програма-редактор тощо. Цей концепт сьогодні паралельно актуалізує себе в терміносфері технічних новітніх технологій із семантичною спеціалізацією різних типів, напр.: авіакосм. *програми-автопілоти* (одноступенева з набуттям ознаки ‘автопілот’), робототех. *програмне забезпечення робота* (одноступенева з набуттям ознаки ‘для робота’), робототех. *програми управління гаражем* (двоступенева з набуттям ознаки ‘управління’ → ‘управління гаражем’), енергет. *програми управління енергоблоком* (двоступенева з набуттям ознаки ‘управління’ → ‘управління енергоблоком’), авіакосм. *програми диспетчерських систем* (двоступенева з набуттям ознаки ‘управління’ → ‘диспетчерських систем’), електрон. *програми-аналізатори середовища в лабораторіях* (градуальна дворівнева з поступовим виявом ознак ‘аналізатор’ → ‘аналізатор середовища’ → ‘лабораторне середовище’) тощо. Спостерігаємо функціонування досліджуваного концепту й у терміносфері соціогуманітарних новітніх технологій, у якій терміни-репрезентанти також зазнають різної семантичної спеціалізації, напр.: телеком. *телеметричні програми* (одноступенева з набуттям ознаки ‘телеметричні’), інжинір. *логістичні програми* (одноступенева з набуттям ознаки ‘логістичні’), девелоп. *програма-експерт* (одноступенева з набуттям ознаки ‘експертний’), інжинір. *програми домофонів, турнікетів, замків* (двоступенева з набуттям ознаки ‘керування приладом’ → ‘прилад’), інжинір. *програми автоматизації розрахунків* (градуальна дворівнева з поступовим виявом ознак ‘автоматизація’ → ‘автоматизація розрахунків’), інжинір. *програми зчитування електронних ключів* (градуальна дворівнева з поступовим виявом ознак ‘зчитування’ → ‘зчитування ключів’), інжинір. *програми керування рухом транспорту* (градуальна дворівнева з поступовим виявом ознак ‘керування’ → ‘керування рухом’) тощо.

Інтенсифікація спеціальної комунікації та поживлення обмінів досвідом між спеціалістами в усіх чотирьох субсферах терміносфери новітніх технологій активізують процеси термінопородження й концептотворення. Термінопородження – свідоме творення терміна як результату комунікативної інтенції науковця / фахівця. Це також процес перетворення породжувальної бази терміна в дефініцію, а дефініції як семантичного еквівалента терміна – на термін. Породження терміна комунікативною інтенцією науковця / фахівця реалізує модель: комунікативна інтенція [науковця / фахівця] → [кон]текст → породжувальна база терміна → (оператор) → дефініція → термін.

У **висновках** узагальнено результати проведеного дослідження.

Соціокогнітивне термінознавство розвиває метапоняттєвий, процедурний, методологійний апарат, пов’язаний із проблемами пізнання й відображення структур знання в термінологічних одиницях. Воно продовжує розв’язувати проблеми традиційного термінознавства, істотно доповнює його, дає змогу концептуально й категорійно інтерпретувати терміни.

Основна одиниця аналізу в соціокогнітивному термінознавстві – термінологічний концепт [терміноконцепт]. Сукупність термінів стоновить терміносферу, що вербалізує термінологічну концептосферу або категорійну мережу.

Дефініція терміноконцепту – динамічна як у діахронії, так і в синхронії. Її формують модулі розуміння з різним обсягом інформації для конкретного користувача залежно від його потреб і дискурсивної настанови.

Соціокогнітивне термінознавство послуговується метомовою опису, у якій інтенсифіковано вживання таких термінів, як *терміноконцепт, термінопоняття, терміносфера, термінопростір, терміноонтологія, терміноонтографія, термінопородження, термінотворення, терміновживання, концептосфера, концептосфера наукова, концептосфера професійна, концепт науковий, концепт професійний, категорія, категоризація наукова, категоризація професійна, когнітема, соціологема, соціокогнітема, пропозиція* тощо.

Універсальна дефініція терміноконцепту “технологія” для тлумачного словника української мови визначає технологію як *науку, знання, спосіб, процес, практику, правила найекономнішого й найефективнішого перетворення речовини, сировини, матеріалів, енергії, інформації у виріб, продукт, продукцію, послугу, засіб виробництва з використанням людської сили і / або технічних можливостей*.

Універсальна дефініція терміноконцепту “новітні технології” для тлумачного словника потрактовує новітні технології як *сучасні, наукомісткі, передові, інноваційні, революційні, принципово нові технології – сукупність інформації, знань, інтелекту, досвіду, процесів, матеріалів, приладів, обладнання для оптимальнішого порівняно з попередніми технологіями співвідношення витрат і результатів у продукуванні [нових, дешевших, більш якісних] товарів і послуг*.

Зміст термінологічного концепту “новітні технології” за дефініціями з лексикографічних джерел, нормативних документів і наукових статей формують 9 родових ознак, виражених когнітемами “нові”, “новітні”, “принципово нові”, “інноваційні”, “передові”, “революційні”, “сучасні”, “які не мають аналогів”, “найважливіші”.

Концептосфера “новітні технології” у науковому / професійному дискурсі представлена в 4 ключових терміноконцептах: “технічні новітні технології” (718 одиниць), “соціогуманітарні новітні технології” (653 одиниці), “природничі новітні технології” (470 одиниць), “інформаційні й телекомунікаційні новітні технології” (138 одиниць) з численним розгалуженням на субконцепти вищого рівня концептуалізації (загалом 1979 термінів). Ця сукупність термінів становить зміст терміносфери новітніх технологій як результату концептуалізації наукового / професійного дискурсу в підручниках, посібниках і довідниках.

Терміносфера новітніх технологій, що є динамічною множиною термінів, – складна мережа знань, яку представляють концептосфери. Терміноконцепт “технічні новітні технології” структурують 11 концептів, “природничі новітні технології” – 10 концептів, “соціогуманітарні новітні технології” – 9 концептів, “інформаційні й телекомунікаційні новітні технології” – 2 концепти.

Терміноконцепт “новітні технології” в науковому / професійному інтернет-дискурсі змодельовано 22 похідними соціокогнітемами, виділеними за допомогою пропозиційних структур речення й 38 інтерпретаційними соціокогнітемами.

Терміноконцепт “новітні технології” у свідомості науковців / фахівців, змодельований за допомогою психолінгвістичних (вільних асоціативних і вільних рецептивних) експериментів, експлікований у мікромережі термінів-реакцій. Ці

експерименти засвідчили 43 реакції на стимул-пропозицію “Новітні технології – це...”; 16 соціокогнітем-реакцій на стимул “Що таке новітні технології?”; 38 соціокогнітем-реакцій на стимул-пропозицію “Новітні технології як...”; 43 похідні соціокогнітеми-реакції на стимул “Новітні технології – що роблять?”; 180 соціокогнітем-реакцій на пропозицію-стимул “Новітні технології – які?”.

Терміноконцепт “новітні технології” у свідомості науковців / фахівців, змодельований за результатами спрямованого психолінгвістичного експерименту, представлений у терміносфері 144 терміноодинацями – інтерпретаційними соціокогнітемами. Соціокогнітеми виконують інтегративно-дезінтегративну функцію, тобто умовної ідентифікації людини-носія наукової / професійної ментальності через певну особливість до відповідної спільноти.

Терміносфера новітніх технологій відбиває перебіг процесів і результатів як мовної категоризації загалом, так і лексико-семантичної категоризації зокрема. *Мовна категоризація* як мовний аналог структурування природних об’єктів та об’єктів внутрішнього світу людини, у якій реалізується гносеологічна функція мови, свідчить про когнітивну місткість і масштабність досліджуваного поля. *Лексико-семантична категоризація* як відбиття дійсності в так званих лексико-семантичних категоріях, співвідношення з конкретно-предметним рівнем категоризації дійсності (первинним / вторинним) дозволяє проаналізувати терміносферу новітніх технологій у складній сукупності взаємозумовлених категорій. Первинна (універсальна) категоризація відбувається за отримання первинного знання та досвіду, а вторинна (наукова й професійна) – за накопичення наукового / раціонального і професійного / діяльнісного знання та досвіду.

Терміносфера новітніх технологій ґрунтується на таких *первинних (універсальних) категоріях*, як “матерія” / “речовина”, “рух”, “простір”, “час”. Категорії “матерія” / “речовина” деталізовані субкатегоріями “об’єкт” / “предмет”, “елемент”, “властивість об’єкта / предмета”, які породжують категорії “форма”, “розмір”, “довжина”, “ширина”, “висота”, “місце у просторі”, “маса”, “вага”, “кількість”, “якість”. Категорію “простір” структурують субкатегорії “протяжність” / “фрагментарність”, “пункт відліку” / “місцеперебування” / “локалізація у просторі”, “вертикаль” (субкатегорії “глибина” / “низ”, “висота” / “верх”), “горизонталь” (субкатегорії “праворуч” / “ліворуч”, “попереду” / “ззаду”, “наближеність” / “віддаленість”), “вмістище” (субкатегорії “внутрішнє” / “зовнішнє”, “частина / ціле”, “сегмент простору”). Категорія “рух” охоплює субкатегорії “переміщення в просторі”, “активність” / “пасивність”, “розвиток (прогрес) / занепад (регрес)”, “породження” / “поглинання”, “мінливість” (“динаміка”) / “стійкість” (“статика”), “трансформація” / “модифікація”, “процес”. Категорія “час” представлена в субкатегоріях “повторюваність у часі”, “одночасність”, “частота” / “ритмічність”, “послідовність подій / явищ: початок – продовження – кінець”, “тривалість – короткий / тривалий період”, “обмежений – умовно обмежений – необмежений період”, “перевищення часової межі”, “співвіднесеність із майбутнім / минулим часом”, “локалізація в часі”, “змінність у часі”.

Терміносфера новітніх технологій широко представлена *вторинними (науковими / професійними) категоріями*, які структуровані субкатегоріями:

загальнонауковими / загальнопрофесійними категоріями “діяч” (“науковець”, “фахівець”, “експерт”, “суб’єкт наукової діяльності”, “суб’єкт професійної діяльності”); “наукова / професійна діяльність” або “[наукова] діяльність” / “[професійна] діяльність” (із субкатегоріями “напрямок” / “галузь / сфера наукової / професійної діяльності”, “результати наукової / професійної діяльності” (розпадається на субкатегорії “результати інтелектуальної / мисленнєвої діяльності” (“теорія” і “концепція”) та “результати матеріальної / виробничої діяльності” (“продукт” і “розробка”), “процес наукової / професійної діяльності” (вирізнено субкатегорію “пізнавальний процес” із категоріями-конкретизаторами “сприйняття”, “уявлення”, “мислення”, “увага”, “пам’ять”, “воля”), “оцінювання наукової / професійної діяльності”); “спосіб дії” (“[науковий] метод / метод оперування” і “[наукова] методика / методика [професійної операції]”); “взаємодія” (“принцип”, “правило”, “закон”); “закономірність дій”, “послідовність дій” (“[наукова] модель” / “модель [професійної діяльності]”, “процедура [наукового дослідження]” / “процедура [виробничої операції]” та “механізм”). Загальнонаукова / загальнопрофесійна категорія “наукова / професійна діяльність” корелює із субкатегоріями “інтелектуальні / мисленнєві дії” (“план”, “програма”, “стратегія”, “прогноз”) та “професійні [операційні] дії”.

Міжнародні мовно-професійні контакти спричиняють появу запозичень у терміносфері новітніх технологій, які репрезентовано різними типами: *запозичення – матеріальні буквальні, матеріальні трансформовані, змішані, буквальні кальки, трансформовані кальки, інтернаціоналізми з греко-латинськими елементами, іншомовні аббревіатури.*

Лінгвокультурні інтерференції активно сприяють імпортуванню іншокультурних концептів у терміносферу новітніх технологій, які представлено чотирма типами: *порожні* – концепти принципово не прижилися в концептосфері, *конотовані* – набули функціонування із семантичною конотацією, *термінологічно не адаптовані / адаптовані* – адаптувалися / не адаптувалися за своїм змістом в українській концептосфері, *змістово модифіковані / змістово не модифіковані* – інкорпоровані зі змістовою модифікацією або без неї в національній семантичній структурі.

Розвиток нових сфер людської діяльності активізує процеси *термінологізації, ретермінологізації та транстермінологізації* в терміносфері новітніх технологій. Механізм термінологізації з погляду соціокогнітивного термінознавства аналогічний механізмові формування термінологічного концепту. Когнітивне вивчення терміна експлікує процеси семантичного розвитку терміна, еволюції окремих ознак термінопоняття, динаміки змісту терміноконцепту, зміни категорійних ознак поняття.

Міждисциплінарний синтез знання породжує явище *семантичної спеціалізації терміноконцептів* – процес розвитку окремої ознаки в їхній змістовій структурі, актуалізації в ній “особливих” сем, коли концепти входять до нової концептосфери. Це явище спричиняє формування у структурі концепту відносно вузьких значень, розвиток яких зумовлений виконанням ним нової семантичної ролі в концептосфері-реципієнті.

Семантична спеціалізація концептів у суміжних із новітніми технологіями терміносферах буває *ступеневою* – зі спонтанним виявом нової ознаки (*одноступеневою* / *двоступеневою*), *градуальною* – із поступовим виявом нової ознаки (*однорівневою* чи *дворівневою*), *радіальною* – з одночасним розвитком нових ознак у різних семантичних модифікаціях концепту.

Інтенсифікація спеціальної комунікації та поживлення обмінів досвідом між науковцями / фахівцями в усіх чотирьох субсферах терміносфери новітніх технологій активізують процеси *термінопородження* й *концептотворення*. Породження терміна комунікативною інтенцією науковця / фахівця відбувається за моделлю: комунікативна інтенція [науковця / фахівця] → [кон]текст → породжувальна база терміна → (оператор) → дефініція → термін.

Перспективними напрямками подальших досліджень соціокогнітивного термінознавства є: 1) уточнення та поглиблення методології нового напрямку; 2) уведення лінгвосоціокогнітивного експериментування до корпусу термінознавчих досліджень; 3) вивчення механізмів формулювання термінологічної дефініції, структурування модулів її розуміння; 4) аналіз багатозначності термінів, студіювання еволюції термінологічного значення, розширення / звуження змісту терміноконцепту; 5) аналіз утілення у термінах результатів категоризації та концептуалізації наукових / професійних знань; 6) заглиблення в сутність нових метаодиноць, подальше розроблення таких категорій, як “термінологічний концепт”, “науковий / професійний концепт” та ін.; 7) аналіз термінологічної концептуалізації в діахронії та синхронії, імпортування й адаптації терміноконцептів, формування та поповнення терміносфер; 8) вивчення лексичних категорій, що вможливають опрацьовувати й по-різному структурувати значні корпуси термінологічних понять; 9) нові дослідження соціокогнітивних чинників формування і розвитку терміносфер, серед яких явища глобалізації, транскорпоративної взаємодії фахівців, білінгвізму / трілінгвізму науковців тощо.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

Монографія

1. Стасюк Т. В. Терміносфера новітніх технологій: лінгвосоціокогнітивний аспект. Дніпро : Журфонд, 2019. 358 с.

Статті в журналах, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах

2. Стасюк Т. В. Лінгвістичний аспект часу у сфері комп'ютерних технологій. *Англїстика і американїстика*. Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. Вип. 4. С. 69–72.
3. Стасюк Т. В. Термінологія новітніх технологій. *Актуальні проблеми української лінгвістики*. Київ : КНУ ім. Шевченка, 2008. Вип. 17. С. 79–86.
4. Стасюк Т. В. Лексика інноваційних технологій. *Актуальні проблеми української лінгвістики*. Київ : КНУ ім. Шевченка, 2009. Вип. 18. С. 67–75.
5. Стасюк Т. В. Мова Інтернет-технологій. *Англїстика і американїстика*. Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. Вип. 6. С. 46–49.

6. Стасюк Т. В. Новітні мовні технології сугестії та переконання. *Актуальні проблеми української лінгвістики*. Київ : КНУ ім. Шевченка, 2010. Вип. 20. С. 23–32.
7. Стасюк Т. В. Проблематика й перспективи соціокогнітивного термінознавства. *Актуальні проблеми української лінгвістики*. Київ : КНУ ім. Шевченка, 2012. Вип. 25. С. 149–156.
8. Стасюк Т. В. Соціокогнітивний підхід до вивчення терміна: аналіз визначень лінгвістів-когнітологів. *Актуальні проблеми української лінгвістики*. Київ : КНУ ім. Шевченка, 2012. Вип. 24. С. 50–62.
9. Стасюк Т. В. Семантична спеціалізація концептів терміносфери новітніх технологій. *Актуальні проблеми української лінгвістики*. Київ : КНУ ім. Шевченка, 2014. Вип. 28. С. 110–118.

Статті у фахових виданнях України

10. Стасюк Т. В. Фізична термінологія як складова мови сфери високих технологій. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Дніпропетровськ : Пороги, 2007. Вип. 5. С. 116–122.
11. Стасюк Т. В. Термінологія інноваційних процесів в умовах глобалізації. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. Вип. 7. С. 138–147.
12. Стасюк Т. В. Високі технології мовного впливу: лексико-граматичне кодування інформації та її семантична обробка. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Дніпропетровськ : Літограф, 2009. Вип. 9. С. 282–291.
13. Стасюк Т. В. Антропологічна і соціоцентрична парадигми текстів сфери комп'ютерних технологій. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди*. Харків, 2009. Вип. 2 (58). С. 167–172.
14. Стасюк Т. В. Термінологія сфери інноваційних технологій. *Вісник Дніпропетровського університету. Сер. "Мовознавство"*. Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. Т. 1. Вип. 15. С. 283–289.
15. Стасюк Т. В. Лексика інноваційних технологій. *Проблеми зіставної семантики*. Київ : КНЛУ, 2009. Вип. 9. С. 157–163.
16. Stasyuk T. V. Language impact in corporate communication (Мовний вплив в корпоративній комунікації). *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ "Linguarum-VIII"*. Київ : КНЛУ, 2009. Вип. 19. С. 23–31.
17. Stasyuk T. V. Advanced language techniques in business environment (Новітні мовні техніки у діловому середовищі). *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*. Київ : КНЛУ, 2010. Вип. 21. С. 46–53.
18. Стасюк Т. В. Технології мовного впливу сучасної комунікації. *Українська мова*. ІУМ НАН України. Київ, 2010. Вип. 1. С. 82–87.
19. Стасюк Т. В. Стан дослідження мовного впливу як складової ділової комунікації. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Дніпропетровськ : Літограф, 2011. Вип. 10. С. 245–252.
20. Стасюк Т. В. Термінологія консалтингу – однієї з інноваційних технологій початку 21 століття. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*. Київ : КНЛУ, 2011. Вип. 23. С. 73–78.

21. Стасюк Т. В. Природа терміна в когнітивно-антропологічній парадигмі лінгвістики. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*. Київ : КНЛУ, 2012. Вип. 25. С. 95–100.
22. Стасюк Т. В. Розвиток терміносфер як наслідок соціального замовлення на терміни. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Дніпропетровськ : 2012. Вип. 12. С. 115–123.
23. Стасюк Т. В. Нові тенденції розвитку термінознавства: здобутки міжнародної наукової групи під керівництвом Р. Теммерман. *Термінологічний вісник* : зб. наук. праць. Київ : ІУМ НАН України, 2013. Вип. 2 (1). С. 38–49.
24. Стасюк Т. В. Соціально-комунікативна природа терміна. *Українська мова*. 2013. №2. С. 76–83.
25. Стасюк Т. В. Короткий огляд положень теорії терміна Рити Теммерман. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*. Київ : КНЛУ, 2013. Вип. 26. С. 106–111.
26. Стасюк Т. В. Ієрархія концептосфери “Новітні технології”. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*. Київ : КНЛУ, 2013. Вип. 27. С. 89–94.
27. Стасюк Т. В. Актуалізація соціо- та когнітивних метатермінів у термінознавстві. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”*. Сер. : Філологія. Мовознавство. 2013. Т. 223. Вип. 211. С. 87–91.
28. Стасюк Т. В. Методика змістового структурування концепту. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”*. Сер. : Філологія. Мовознавство. 2014. Т. 221. Вип. 209. С. 98–102.
29. Стасюк Т. В. Мовно-професійна компетентність / термінологічна компетентність у розрізі соціолінгвістики. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Дніпропетровськ, 2014. Вип. 15. С. 153–161.
30. Стасюк Т. В. Концептуалізація термінопоняття “Технологія” в діахронічній та синхронічній перспективі. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*. Київ : КНЛУ, 2014. Вип. 28. С. 39–45.
31. Стасюк Т. В. Кореляції основних метапонять у традиційному й соціокогнітивному термінознавстві. *Термінологічний вісник* : зб. наук. праць. Київ : ІУМ НАН України, 2015. Вип. 3(1). С. 60–70.
32. Стасюк Т. В. Категоризація як основа мовної репрезентації знання. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”*. Серія : Філологія. Мовознавство. 2016. Т. 272, Вип. 260. С. 91–94.
33. Стасюк Т. В. Імпорт терміноконцепту “новітні технології” та його історична адаптація в українській концептосфері. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*. Київ, 2018. Вип. 36. С. 46–53.
34. Стасюк Т. В. Термінологічна репрезентація первинних (універсальних / загальнофілософських / фундаментальних) категорій у терміносфері новітніх технологій. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”*. Сер.: Філологія. Мовознавство. Київ, 2018. №213. С. 68–77.

35. Стасюк Т. В. Міжнародні мовно-професійні контакти як чинник появи іншомовних запозичень у терміносфері новітніх технологій. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ*. Київ : КНЛУ, 2019. Вип. 38. С. 39–45.
36. Стасюк Т. В. Прологмени соціокогнітивного термінознавства та соціокогнітивна інтерпретація терміна. *Термінологічний вісник* : зб. наук. праць. Київ : ІУМ НАН України, 2019. Вип. 5. С. 55–64.

Статті у закордонних виданнях

37. Стасюк Т. В. Developing technical names in English and their translation into other languages. *Nauka i Studia*. Przemysł, 2007. Nr. 4. P. 103–108.
38. Стасюк Т. В. Different corpora's roles in solving problems of linguistics. *Современный научный вестник*. Белгород, 2007. Вып. 16. С. 53–58.
39. Stasyuk T. V. Semantic Relations in Texts of Innovative Medical and Biological Technology. *Nauka i Studia*. Przemysł, 2009. Nr. 2 (14). P. 10–15.

Тези у збірниках матеріалів конференцій

40. Стасюк Т. В. Лінгвістичний аспект простору у сфері комп'ютерних технологій. *Актуальные проблемы обучения иностранных студентов*. Дніпропетровськ : ДДМА, 2007. С. 120.
41. Стасюк Т. В. Лінгвістичний аспект простору як параметру техногенного буття. *Стратегические вопросы мировой науки – 2007*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2007. Т. 2. С. 45–47.
42. Стасюк Т. В. Синонімія у сфері комп'ютерного сленгу. *Умение и нововведения – 2007*. Матеріали за III міжнародна научна практична конференція. Софія : “БялГРАД-БГ” ООД, 2007. Т. 7. С. 28–30.
43. Стасюк Т. В. Застарілі слова та неологізми в складі комп'ютерного сленгу. *Perspektywiczne opracowania nauki I techniki – 2007*. Materiały II Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. Przemysł, 2007. T. 8. С. 36–38.
44. Стасюк Т. В. Стійкі словосполучення у складі комп'ютерного сленгу. *Vědecký Průmysl evropskeho kontinentu – 2007*. Materialy IV Mezinárodní vědecko-praktická konference. Praha : Education and Science s.r.o., 2007. Díl. 9. S. 47–49.
45. Стасюк Т. В. Термінологія інноваційних процесів в умовах глобалізації. *Будущето проблемите на световната наука – 2008*. Матеріали за IV міжнародна научна практична конференція. Софія : БялГРАД-БГ ООД, 2008. Т. 14. С. 18–20.
46. Стасюк Т. В. Education Reform Strategy. *Сучасна молодь: інтелектуальний потенціал України*. Матеріали II міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2008. С. 41.
47. Стасюк Т. В. Мова Інтернет-технологій. *Wykształcenie I nauka bez granic – 2008*. IV Міжнародна науково-практична конференція. 7–15 грудня 2008 р. Przemysł. С. 43–44.
48. Stasyuk T. V. Training Specialists on the Way of Eurointegration. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи*. Матеріали III міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2009. С. 37.
49. Стасюк Т. В. Термінологія інноваційних технологій. *Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках*. IV Міжнародна науково-практична конференція. 9-10 квітня 2009 р. Дніпропетровськ : ДНУ. С. 143–146.

50. Stasyuk T. V. The Importance of Studying Business English. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи*. Матеріали IV міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2010. С. 58.
51. Стасюк Т. В. Мотивація студентів. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи*. Матеріали V міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2011. С. 52
52. Стасюк Т. В. Тайм-менеджмент у навчанні студентів. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи*. Матеріали VI міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2012. С. 33.
53. Stasyuk T. V. Phraseology and Business Terminology in Cognitive and Socio Perspectives. *The 12th Conference of the European Society for Study of English*. 29.08–2.09.12. Kosice, Slovakia. P. 29.
54. Стасюк Т. В. Термін у російськомовному мовознавстві: соціокогнітивний підхід. *Українська мова у XXI столітті: традиції і новаторство*. Тези доповідей II всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених. 24–26 квітня 2012 р. Київ, 2012. С. 364–368.
55. Стасюк Т. В. Термінологічна підготовка та формування мовної компетенції майбутніх фахівців-аграріїв. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи*. Матеріали VII міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2013. С. 82–85.
56. Стасюк Т. В. Основні метапоняття соціокогнітивного термінознавства: термінолект. *Věda a vznik – 2012/2013*. Materialy IX Mezinárodní vědecko-praktická konference. Praha : Education and Science s.r.o., 2012/2013. Díl. 26. S. 47–49.
57. Стасюк Т. В. Основні метапоняття соціокогнітивного термінознавства: термінологічна культура та термінологічна компетентність. *Moderní vymoženosti vědy – 2013*. Materialy IX Mezinárodní vědecko-praktická konference. Praha : Education and Science s.r.o., 2013. Díl. 40. S. 14–16.
58. Стасюк Т. В. Основні метапоняття соціокогнітивного термінознавства: терміноконцепт. *Kluczowe aspekty naukowej działalności – 2013*. Materiały IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. Przemysł, 2013. Vol. 10. С. 33–35.
59. Стасюк Т. В. Основні метапоняття соціокогнітивного термінознавства: мова для спеціальних цілей / фахова мова. *Будущие исследования – 2013*. Матеріали за IX міжнародна научна практична конференція. Софія : Бял ГРАД-БГ ООД, 2013. Т. 17. С. 40–42.
60. Стасюк Т. В. Основні метапоняття соціокогнітивного термінознавства: стратифікаційне варіювання термінів, стилістичне варіювання термінів, рольове терміновживання, статусне терміновживання. *Věda a technologie: krok do budoucnosti – 2013*. Materialy IX Mezinárodní vědecko-praktická konference. Praha : Education and Science s.r.o., 2013. Díl. 16. S. 3–5.
61. Стасюк Т. В. Основні метапоняття соціокогнітивного термінознавства: професійний лексикон фахівця. *Naukowa myśl informacyjnej powieki – 2013*. Materiały IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. Przemysł, 2013. Vol. 15. С. 54–56.
62. Стасюк Т. В. Термінологічна компетентність як складова мовної та мовленнєвої компетенції фахівців. *Підготовка фахівців на шляху до*

- євроінтеграції: проблеми та перспективи*. Матеріали VIII міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2014. С. 31–33.
63. Стасюк Т. В. Метапоняття “термінологія”, “терміносистема” – “терміносфера”, “термінопростір”, “наукова / професійна когнітосфера”, “наукова / професійна концептосфера” у соціокогнітивному термінознавстві. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи*. Матеріали IX міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2015. С. 54–57.
64. Стасюк Т. В. Метапоняття “термінологічний словник / термінографія” – “терміноонтологія / терміноонтографія”. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи*. Матеріали X міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2016. С. 68–70.
65. Стасюк Т. В. Категоризація як чинник виділенні наукових та професійних категорій в терміносфері новітніх технологій. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи*. Матеріали XI міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2017. С. 62–64.
66. Стасюк Т. В. Соціокогнітивне термінознавство. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи*. Матеріали XII міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2018. С. 62–64.
67. Стасюк Т. В. Вивчення терміна у соціокогнітивних аспектах. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи*. Матеріали XIII міжвузівської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ : ДДАУ, 2019. С. 62–64.
68. Стасюк Т. В. Асоціативне виявлення соціокогнітеми в терміносфері новітніх технологій. *Modern scientific potential – 2019. Materials of XV international research and practice conference*. Sheffield : Science and Education Ltd, 2019. Vol. 10. P. 45–47.
69. Стасюк Т. В. Соціоконітеми за різними пропозиційними структурами в терміносфері новітніх технологій. *Naukowa myśl informacyjnej powieki – 2019. Materiały XV Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji*. Przemysł : Nauka I studia, 2019. Vol. 8. С. 18–20.
70. Стасюк Т. В. Виділення соціокогнітеми у фахових спільнотах технічних і природничих новітніх технологій. *Найновите научни постиження – 2019*. Материали за XV международна научна практична конференция. София : Бял ГРАД-БГ ООД, 2019. Т. 5. С. 12–14.
71. Стасюк Т. В. Виділення соціокогнітеми “новітні технології” у фахових спільнотах інформаційних та телекомунікаційних технологій та соціогуманітарних технологій. *Dny vědy – 2019. Materialy XV Mezinárodní vědecko-praktická konference*. Praha : Education and Science s.r.o., 2019. Vol. 11. S. 30–32.

Додаткові публікації в Україні

72. Стасюк Т. В. Тематична організація лексики комп’ютерного сленгу. *Лінгвостилістика: об’єкт – стиль, мета – оцінка*. Київ : ІУМ НАН України, 2007. С. 139–144.

АНОТАЦІЯ

Стасюк Т. В. Терміносфера новітніх технологій: лінгвосоціокогнітивні чинники формування та розвитку. Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. Інститут української мови НАН України, Київ, 2020.

Дисертаційну роботу присвячено одній з актуальних проблем сучасного світового термінознавства – соціокогнітивному дослідженню термінів і термінологій. Предметом соціокогнітивного аналізу стала терміносфера новітніх технологій у технічній, природничій, інформаційно-телекомунікаційній і соціогуманітарній наукових та професійних концептосферах. Уперше в українському термінознавстві досліджено процеси й результати концептуалізації та категоризації в термінології, імпортування і семантичної спеціалізації терміноконцептів, термінопородження та концептотворення в науковому / професійному дискурсі. Розроблено комплексну методику дослідження термінів новітніх технологій, що інтегрувала методи соціолінгвістики, когнітивної лінгвістики, зокрема когнітивної семантики, і термінознавства.

Теоретико-методологічна концепція дисертаційної праці ґрунтується на антропоцентричному підході в сучасній лінгвістиці, що зосереджує дослідницьку увагу на аналізі змістового компонента лексичних одиниць, а саме – внутрішньої форми терміна й терміносфери.

Ключові слова: соціокогнітивне термінознавство, терміноконцепт, терміносфера, наукова концептосфера, професійна концептосфера, наукова концептуалізація, професійна концептуалізація, наукова категоризація, професійна категоризація, новітні технології.

SUMMARY

Stasyuk T. V. Terminological Sphere of Advanced Technologies: Lingual, Social, Cognitive Factors in Formation and Development. Manuscript.

Thesis for the Degree of Doctor of Philological Sciences, Specialty 10.02.01 – the Ukrainian Language. Institute of the Ukrainian Language at the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2020.

The dissertation is devoted to one of the challenging problems of the modern world terminology, the sociocognitive research of terms.

The subject of sociocognitive analysis is the termsphere of the latest technologies in the technical, natural, informational, telecommunicational and sociohumanitarian scientific and professional conceptual spheres.

For the first time in Ukrainian terminology, the processes and results of conceptualization and categorization in terminology, import and semantic specialization of termconcepts, term-generation and concep-creation in scientific / professional discourse were studied.

The complex methodology of research of the terms of the latest technologies is developed, which allowed to integrate the methods of sociolinguistics, cognitive linguistics, cognitive semantics, and terminology.

The theoretical and methodological background of the dissertation is based on the anthropocentric approach in modern linguistics, which focuses research on the analysis of the semantic component of lexical units, namely, the internal form of the term and termsphere.

The scientific novelty of the obtained results is as follows: 1) for the first time in the Ukrainian terminology the concept of sociocognitive terminology was introduced into the scientific circulation; this research trend was specified; a new definition of the term was proposed; metaterms for description of new trend were collected; conceptual and categorical modeling methods were presented; 2) the methods of corpus analysis were used to study and model the processes of conceptualization and categorization in the terminology of the latest technologies; to choose numerical terminological definitions through the processing of large text corpora; to analyze large pieces of scientific / professional discourse; 3) a psycholinguistic experiment was conducted to analyze the content of the termconcept in the minds of Ukrainian scientists, specialists and ordinary speakers, which allowed to study various human reactions-associations on the term-stimulus with setting apart key concepts in scientific / professional communication. This provides a new level of terminology description and allows us to create a new type of terminographic products.

The dissertation presents the dialectics of sociocognitive terminology, its principles, statements, problematics that have determined and formed a new trend.

For the first time, a set of definitions of a term is integrated into one unit and its sociocognitive interpretation is presented. The cognitive aspect of research explicates the ability of the term to reflect the processes of cognition, conceptualization and categorization, and the sociological aspect explicates its ability to reflect the sociology of cognition and interaction in the scientific / professional community, the desire of scientists / professionals to share their skills and expertise, to supply effectiveness of scientific / professional communication.

Relevant methods for conceptual and categorical modeling of termsphere are scientifically substantiated, selected and integrated. This makes possible the study of internal properties of the term; analysis of evolution of special knowledge and transformations in special (scientific / professional) spheres, termspheres, concept spheres; diachronic study of changes in the content of the term concept; logical and rational analysis of definitions of terms, artificial formulation of definitions on socio-cognitive bases.

The thesis offers concepts of meta description in sociocognitive terminology, interprets fragments of linguistic and actual terminological discourse.

The terminological definition of many meta units is new but already partially substantiated in the specialized literature. The concept of termsphere, termspace, termconcept, termontology, termontography, concept, conceptsphere, conceptualization, scientific / professional concept, scientific / professional conceptsphere, concept content, category, categorization, cognitheme, sociologeme, sociocognitheme, proposition, prototype, discourse etc.

The dissertation presents the results of conceptualization research in scientific / professional discourse. At this stage of the analysis, modeling of the term concept “the latest technologies” in the form of sets of features constituting terminological

definitions, conceptual networks, conceptual fields for constructing terminology, databases was carried out.

Modeling the conceptsphere of “the latest technologies” of the respective termsphere establishes the relevance of its division into four key terminological concepts: “technical latest technologies”, “natural latest technologies”, “information and telecommunication latest technologies”, “social and humanitarian latest technologies”.

The role and the high performance of psycholinguistic experiments (receptive / perceptive, free / direct associative) for studying the conceptual content structure are presented. Reflection turned out to be indicative. It gave 1620 reactions to the stimula.

The thesis offers the analysis of categorization in the scientific / professional discourse. The categories are described on the basis that the linguistic categorization of knowledge is in accordance with the level of awareness and understanding of the realities: primary (universal) categorization is carried out at the stage of obtaining primary knowledge and experience, and secondary (scientific and professional) categorization is carried out by accumulation of secondary (scientific / rational and professional / active) knowledge and experience.

In the dissertation it is proved that the intralingual sociocognitive factors of formation and development of the termsphere of the latest technologies are conceptualization and categorization, and the extralingual sociocognitive factors are international linguistic and professional contacts, linguocultural interferences, development of new spheres of human activities, interdisciplinary knowledge synthesis, communicative intention in scientific and professional cooperation.

Keywords: sociocognitive terminology, term concept, terminological sphere, scientific conceptsphere, professional conceptsphere, scientific conceptualization, professional conceptualization, scientific categorization, professional categorization, high technologies.

Підписано до друку 12.11.20. Формат 60×90/16
Гарнітура Times. Друк різнографічний.
Папір офсетний. 2,5 умов. друк. арк.
Тираж 150 прим. Зам. No 2011
Друк ПП Кулик В.В.
Ідентифікатор видавця у системі ISBN 2267
49000, м. Дніпро, вул. О. Гончара, буд 15б
тел. +38093 9858871
+38066 7380418
e-mail:8102@ukr.net